

Högskolan i Halmstad
Sektionen för lärarutbildning
Utbildningsvetenskap 61-90 hp
Au 90 Helfart distans
VT 2011

(O)likabehandlingsplaner

**En kvalitativ textanalys av tre skolors
likabehandlingsplaner**

Examensarbete lärarprogrammet
Slutseminarium 2011-06-01
Författare: Henrik Ahlabo, Sebastian Blickby
Handledare: Monica Eklund, Ewa Wictor
Medexaminator: Ingrid Nilsson
Examinator: Anders Nelson

Abstrakt

Detta examensarbete är en kvalitativ studie kring likabehandlingsplaner i grundskolans senare år. Syftet med studien har varit att med hjälp av den kvalitativa textanalysen analysera de nationella styrdokumentet samt de lokala handlingsplanerna. För att på så vis få en inblick i hur skolorna har valt att formulera det praktiska arbetet med likabehandling utifrån de sju diskrimineringsgrunderna i sina likabehandlingsplaner. Vidare har vi även ställt skolornas likabehandlingsplaner i relation till de nationella styrdokumentet Skolverkets Allmänna råd¹ samt DO, BEO och Skolinspektionens handledning². Vidare har vi i denna studie utgått från följande frågeställningar:

Frågan till de nationella styrdokumentet är följande:

- Hur kommer likabehandling till uttryck i Skolverkets Allmänna råd³ samt i DO, BEO och Skolinspektionens handledning⁴?

Frågor till lokala handlingsplaner:

- Hur har skolorna valt att formulera det praktiska arbetet med likabehandling samt diskrimineringsgrunderna i sina likabehandlingsplaner?
- Hur förhåller sig grundskolornas likabehandlingsplaner till Skolverkets Allmänna råd⁵ samt DO, BEO och Skolinspektionens handledning⁶?

Metoden vi har använt oss av är en kvalitativ textanalys. I denna studie har vi kunnat se att en utav de tre slumpmässigt utvalda grundskolornas likabehandlingsplaner har allvarliga brister, främst rörande kartläggning och nulägesanalys.

Nyckelord: Likabehandling, likabehandlingsplaner, värdegrund, kvalitativ textanalys

¹ Skolverket 2009b

² DO, BEO och Skolinspektionen 2009

³ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

⁴ Skolverket 2009b

⁵ Skolverket 2009b

⁶ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
1.1 Bakgrund	1
1.2 Syfte	2
1.3 Frågeställningar	2
1.4 Tidigare forskning	3
1.5 Vad säger lagen	4
1.6 Material	5
1.7 Avgränsning	5
1.8 Begreppsdefinition	5
1.8.1 Värdegrund	5
1.8.2 Likabehandling.....	7
1.9 Teoretisk diskussion kring värdegrundsförändringar	7
1.9.1 Bakgrund.....	7
1.9.2 Värdegrundsförändringar i skolan	7
2. Metod	9
2.1 Teoretisk diskussion kring kvalitativ textanalys	9
2.2 Frågor som redskap för textanalys	10
2.3 Analysfrågor till de nationella styrdokument	10
2.4 Analysfrågor till de lokala handlingsplanerna	11
3. Textanalys av Skolverkets allmänna råd samt DO, BEO och Skolinspektionens handledning	13
3.1 Skolverkets allmänna råd	13
3.1.1 Främja, förebygga och åtgärda	13
3.1.2 Omfattning av det främjande, förebyggande och det åtgärdande arbetet.....	14
3.1.3 Det praktiska arbetet.....	15
3.2 DO, BEO och Skolinspektionens handledning	16
3.2.1 De fem obligatoriska diskrimineringsgrunderna.....	16
3.2.2 Utforma planen	17
3.2.3 Områden att se över.....	19
3.3 Konklusion av Skolverkets allmänna råd samt DO, BEO och Skolinspektionens handledning	22
4. Textanalys av de tre skolornas likabehandlingsplaner	23
4.1 Analys av grundskola 1, 2 och 3:s likabehandlingsplaner	24
4.1.1 Diskrimineringsgrunderna	24
4.1.2 Vision/ Policy.....	24
4.1.3 Kartläggning	25
4.1.4 Åtgärder.....	28
4.1.5 Rutiner för akuta situationer	31
5. Slutdiskussion	35
5.1 Ingress	35

5.2 Slutdiskussion	36
5.2.1 Nationella styrdokument.....	36
5.2.2 Skolverkets Allmänna råd	36
5.2.3 DO, BEO och Skolinspektionens handledning.....	36
5.3.1 Lokala handlingsplaner	37
5.3.2 Grundskola 1	37
5.3.3 Grundskola 2	39
5.3.4 Grundskola 3	40
5.4 Konklusion	42

Referenslista

Bilaga 1 Översiktsschema

Bilaga 2 Översiktsfrågor

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Enligt den första artikeln i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna är alla människor födda fria och lika i värde och rättigheter. De har utrustats med förnuft och samvete och bör handla gentemot varandra i en anda av gemenskap. Detta är också något som tas upp i svenska skolans värdegrundsformuleringar i läroplanerna.⁷ Enligt FN:s Barnkonvention artikel 2 har alla barn samma rättigheter och ingen får diskrimineras. I Skollagen 2010:800 6 kap. 9§ står det: ”Huvudmannen eller personalen får inte utsätta ett barn eller en elev för kränkande behandling”.⁸ Uttalanden som: ”I ditt land hade du vaktat får och inte gått i skolan.”⁹ bryter naturligtvis både mot FN:s Barnkonvention, skollagen och mot idén om en demokratisk skola. Skolfront sände den 9 december 2010 ett reportage om främlingsfientlighet bland lärare på en grundskola i Landskrona stad. Både lärare och elever berättade i reportaget om hur lärare kränkt sina elever. I reportaget hörs även hur en lärare under en lektion kränker en del av sina elever genom att ifrågasätta elevernas rätt till att fortplanta sig utifrån deras genetiska uppsättning. Detta är något som inte stämmer överens med idén om en demokratisk skola som Lpo 94 betonar. När något sådant inträffar kan frågan ställas hur detta kan inträffa med tanke på att varje skola skall enligt diskrimineringslagen 3 kap. 16§ ha en likabehandlingsplan, samt en plan mot kränkande behandling enligt 14 a kap. 8§ skollagen¹⁰, som för övrigt skall revideras och uppdateras varje år. 2010-01-27 antar Barn-och ungdomsnämnden i Landskrona stad en handlingsplan för integration och mångfald för 2010 som gäller samtliga förvaltningar och kommunala bolag i Landskrona stad.¹¹

Sammantaget har detta väckt vår nyfikenhet till att granska dessa lagstadgade handlingsplaner, och i detta examensarbete kommer vi att koncentrera oss på Landskrona stad i vår undersökning av tre grundskolors likabehandlingsplaner.¹²

⁷ Se Skolverket 2009a, s.3. För en djupare genomgång av värdegrundsbegreppet samt värdegrundsförändringar i skolan se 1.8 Begreppsdefinition samt 1.9 Teoretisk diskussion kring värdegrundsförändringar.

⁸ 2010:800 6 kap. 9§

⁹ Skolfront 2010

¹⁰ I den nya skollagen kommer denna lag att stå under 6 kap som kommer att börja gälla 1 juli 2011.

¹¹ <http://mila.landskrona.se/styrdokument/integration.pdf>

¹² Se bilaga 1 Översiktsschema för en överblick kring hur arbetet är uppbyggt.

1.2 Syfte

Syftet med denna studie är att med hjälp av den kvalitativa textanalysen analysera de nationella styrdokumenterna samt de lokala handlingsplanerna. För att på så vis få en inblick i hur skolorna har valt att formulera sig kring det praktiska arbetet med likabehandling utifrån de sju diskrimineringsgrunderna i sina likabehandlingsplaner. Vidare kommer vi även att ställa skolornas likabehandlingsplaner i relation till de nationella styrdokumenterna Skolverkets Allmänna råd¹³ samt DO, BEO och Skolinspektionens handledning¹⁴. Detta gör vi eftersom det är dessa två texter som grundskolorna har att förhålla sig till vid utformandet av sina likabehandlingsplaner.

1.3 Frågeställningar

För att uppnå vårt syfte kommer vi i denna studie att arbeta med flera olika frågeställningar som i sin tur kan delas i två olika områden. Det första området berör det nationella styrdokumentet som i denna studie består av Skolverkets Allmänna råd¹⁵, samt Diskrimineringsombudsmannen (DO), Barn och elevombudsmannen (BEO) och Skolinspektionens handledning¹⁶. Det andra området berör de lokala handlingsplanerna som i denna studie består av skolornas likabehandlingsplaner.

Frågan till de nationella styrdokumenterna är följande:

- Hur kommer likabehandling till uttryck i Skolverkets Allmänna råd¹⁷ samt i DO, BEO och Skolinspektionens handledning¹⁸?

Frågor till lokala handlingsplaner:

- Hur har skolorna valt att formulera det praktiska arbetet med likabehandling samt diskrimineringsgrunderna i sina likabehandlingsplaner?
- Hur förhåller sig grundskolornas likabehandlingsplaner till Skolverkets Allmänna råd¹⁹ samt DO, BEO och Skolinspektionens handledning²⁰?

¹³ Skolverket 2009b

¹⁴ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

¹⁵ Skolverket 2009b

¹⁶ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

¹⁷ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

¹⁸ Skolverket 2009b

¹⁹ Skolverket 2009b

Vad det gäller frågan till de nationella styrdokumenterna samt den första frågan till de lokala handlingsplanerna kommer dessa två övergripande frågor i sin tur att operationaliseras i metodavsnittet.

1.4 Tidigare forskning

Forskningen kring värdegrund i skolan som är det centrala för vårt examensarbete är ganska bred och utvecklad och materialet i sig är relativt heltäckande. I Jens Pedersens avhandling *Vägar till värderingar och värden* diskuterar han hur begrepp knutna till skolans fostran har varierat i betydelse i läroplanerna från 1962-1994 och hur dessa begrepp kan ges många olika betydelser²¹. Robert Thornberg däremot diskuterar i sin avhandling *Värdepedagogik i skolans vardag* vikten av dialogen mellan lärare och elev vad det gäller värdegrundsarbete och att denna dialog primärt sker i klassrummet. Fokus i dialogen mellan läraren och eleven menar Thornberg ligger på regler och normer²². I *Lika värde, lika villkor* trycker Love Nordenmark och Maria Rosén på vikten av förebyggande arbete samt tar upp de organisatoriska förutsättningarna för ett långsiktigt förändringsarbete. Vad de också lyfter fram är vikten av likabehandlingsplaner²³. Hans Lorentz däremot diskuterar i artikeln *Mot framtidens mångkulturella skola* nödvändigheten av ett mer holistiskt förhållningssätt när det gäller arbetet med värdegrund i skolverksamheten²⁴. I Skolinspektionens rapport 2010:1 har femtio grundskolor spridda över riket granskats. Kritiken riktas bl.a. mot att elever generellt sett känner sig trygga i skolan trots skolinspektionens kritik mot värdegrundsarbetet. I granskningen framkommer också att kränkningar och trakasserier ses som en del av skolans vardag, elever upplever sig också kränkta av skolans personal och att vuxennärvaron är låg vid icke schemalagd skoltid, till exempel raster. I rapporten framgår dessutom att elevernas förtroende för de vuxna i skolan inte alltid är det bästa gällande konflikthantering. Vidare framgår det också att flera av de granskade skolorna har bristfällig kartläggning av när och var riskerna är som störst för att kränkningar och trakasserier skall uppstå. Gällande handlingsplanerna framgår det av rapporten att de flesta av de granskade skolorna har rutiner, men att dessa sällan följs. I många av de granskade skolorna saknas den viktiga reflektionen över förhållningssätt och normer.

²⁰ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

²¹ Pedersen 2004

²² Thornberg 2006

²³ Nordenmark & Rosén 2008

²⁴ Lahdenperä & Lorentz 2010

Merparten av den ovan nämnda forskningen har fokus på det praktiska arbetet med värdegrund. Den vetenskapliga relevansen för detta examensarbete kommer därför att ligga i hur skolornas likabehandlingsarbete skriftligen kommer till uttryck i skolornas likabehandlingsplaner.

1.5 Vad säger lagen

När det gäller diskriminering, trakasserier och kränkande behandling av barn och elever finns det två lagar som skall skydda mot detta. Dessa är dels diskrimineringslagen²⁵ som rör utbildningsområdet, dels 14 a kap. i skollagen. Kontrollen över att skollagen följs ligger hos skolinspektionen, medan diskrimineringsombudsmannen skall se till att diskrimineringslagen följs. Enligt dessa två lagar är det skolans huvudman – kommunen – som har det yttersta ansvaret att vidta åtgärder för att förhindra och förebygga kränkande behandling och trakasserier. Dessutom har huvudmannen enligt dessa lagar skyldighet att vid kännedom om att ett barn eller en elev anser sig ha blivit kränkt eller trakasserad att vidta aktiva åtgärder. Huvudmannen skall dessutom enligt skollagen se till att en plan mot kränkande behandling upprättas årligen och enligt diskrimineringslagen en likabehandlingsplan. Enligt diskrimineringslagen står det följande angående upprättande av likabehandlingsplan:

En utbildningsanordnare som avses i 14 § ska varje år upprätta en plan med en översikt över de åtgärder som behövs för att dels främja lika rättigheter och möjligheter för de barn, elever eller studenter som deltar i eller söker till verksamheten, oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder eller sexuell läggning, dels förebygga och förhindra trakasserier som avses i 15 §.

Planen ska innehålla en redogörelse för vilka av dessa åtgärder som utbildningsanordnaren avser att påbörja eller genomföra under det kommande året.

En redovisning av hur de planerade åtgärderna enligt första stycket har genomförts ska tas in i efterföljande års plan.²⁶

²⁵ Se SFS 2008: 567

²⁶ SFS 2008: 567, 3 kap 16§

Vad som dock skall betonas är att huvudmannen ofta lägger över det praktiska arbetet och ansvaret på skolans rektor. Vad som också är viktigt att slå fast är att det i ovan nämnda citat endast nämns fem diskrimineringsgrunder, som vi fortsättningsvis kommer att benämna som de fem obligatoriska diskrimineringsgrunderna. Det är centralt att poängtera att det har tillkommit sedan 2009 två nya diskrimineringsgrunder, ålder samt könsöverskridande identitet eller uttryck. Dessa två nya diskrimineringsgrunderna är dock inte enligt lag tvingande att inkluderas i skolornas likabehandlingsplaner, men detta är något som rekommenderas av DO, BEO och Skolinspektionen.²⁷

1.6 Material

Materialet till detta examensarbete kan delas upp i tre distinkta delar: Teoretisk litteratur om kvalitativ innehållsanalys, teoretisk litteratur om värdegrundsarbete och interkulturellt arbete samt empiriskt material som består av styrdokumentet och grundskolornas likabehandlingsplaner.

1.7 Avgränsning

Studien avgränsas till Landskrona kommun samt tre grundskolors likabehandlingsplaner. Vad det gäller urvalet av grundskolorna har detta gjorts med hjälp av ett slumpmässigt urval. Att vi har valt Landskrona kommun har att göra med att denna kommun har blivit uppmärksam i media den senaste tiden gällande bristen i arbetet med likabehandling.²⁸ Vidare har vi valt att kalla de utvalda grundskolorna för grundskola 1, 2 och 3. Detta för att det i vårt examensarbete är likabehandlingsplanerna och inte skolorna som är i fokus.

1.8 Begreppsdefinition

1.8.1 Värdegrund

Begreppet värdegrund är inget lätt begrepp att definiera som även Pedersen slår fast i sin avhandling. Enligt Pedersen diskuteras begreppet värdegrund i skolan utan att skolorna är på det klara med begreppets definition/betydelse. Pedersen menar att denna begreppsförvirring

²⁷ DO, BEO och Skolinspektionen 2009 s.14.

²⁸ Se t ex DN.se 2010-12-10; Sydnytt 2010-12-10; se även Landskrona stad pressmeddelande 2010-12-15.

inte är konstig i och med att begreppsdefinitionen är överlämnad till skolans personal i Lpo 94 och Lpf 94 att både definiera och konkretisera.²⁹ Pedersen skriver att det i Lpo 94 och Lpf 94 finns en uppräknning av vad han benämner som ”grundläggande värden” – dessa värden är människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värden, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta. Men att det samtidigt inte framgår om det är detta som är värdegrunden eller om det är något mer.³⁰ Zackari och Modigh skriver att värdegrundsbegreppet infördes under 1990-talet inför Lpo 94 och Lpf 94 och där det utgör ett fundament för all verksamhet i förskolan och skolan.³¹ Men även de diskuterar begreppets definitionsproblematik, men drar slutsatsen att tyngdpunkten skall ligga på ett demokratiskt och humanistiskt förhållningssätt, som i sin tur är avhängig av sociala relationer och dialog.³² Det är centralt att påpeka att denna definition av begreppet värdegrund inte är tillräcklig utan måste ytterligare problematiseras. Hedin och Lahdenperä använder sig av ”huset” som en liknelse för att resonera kring begreppet värdegrund. Husgrunden symboliserar värdegrunden och husets boende symboliserar samhället och värdegrunden används för att skapa en viss ordning i ”huset” – samhället.³³ Vidare problematiserar de vilka som skall släppas in i ”huset” och vilka som skall lämnas utanför, detta i sig kan ge upphov till att värdegrunden leder till ett vi- och de-tänk.³⁴ Zackari och Modigh menar att det är centralt att göra en åtskillnad mellan normer och värderingar när begreppet värdegrund diskuteras. Värderingar är etiska ställningstaganden - ställning tas till vad som är gott och ont, medan normer vägleder oss i vår handling. Kopplat till denna åtskillnad är etik och moral – etik handlar enligt Zackari och Modig om reflektionen över sina egna ställningstaganden, medan moralen styr den praktiska handlingen.³⁵ Trots att det är svårt att definiera begreppet värdegrund, är dess intention klar och tydlig – att värna om de mänskliga rättigheterna. Det är när arbetet med värdegrunden skall omsättas i praktisk handling som den ovanstående problematiken blir tydlig.³⁶

²⁹ Pedersen 2004 s.11. Se även Fjällström 2000, Sigurdsson 2002

³⁰ Pedersen 2004 s.11.

³¹ Zackari & Modigh 2002 s.34.

³² A.a. s.35.

³³ Hedin & Lahdenperä 2000 s.7.

³⁴ A.a. s.7.

³⁵ Zackari & Modigh 2002 s.36.

³⁶ Nordenmark & Rosén 2008 s.20.

1.8.2 Likabehandling

I och med lag 2001:1286 om likabehandling av studenter i högskola etableras begreppet likabehandling.³⁷ I och med lag 2006:67³⁸ om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever tillkommer kravet om ett årligt upprättande av likabehandlingsplaner inom förskola och skola. Nordenmark och Rosén skriver att begreppet är en missvisande uppfattning om att alla skall behandlas lika, enligt dem skall perspektivet vridas till att det handlar om att alla skall ha lika villkor.³⁹ Nordenmark och Rosén betonar vikten av kunskap om vad lika och olika villkor innebär samt orsakerna till dessa. De menar att det krävs en förståelse för makt, normer och en kritisk analys samt ett långsiktigt arbete för att förändring skall ske. Lika villkor enligt Nordenmark och Rosén är det förebyggande arbetet mot diskriminering och annan kränkande behandling.

1.9 Teoretisk diskussion kring värdegrundsförändringar

1.9.1 Bakgrund

Mose tio budord har haft ett stort inflytande i det västerländska samhällets värdegrundsutveckling. Under 1500-talet infördes den lutherska katekesen i det svenska samhället, i och med detta fastslogs budordens tradition, detta i sin tur vidareutvecklades och konkretiserades till en form av en samhällelig värdegrund. I mitten av 1900-talet upphör den lutherska katekesen att ligga till grund för värdegrunden i de svenska skolorna.⁴⁰

1.9.2 Värdegrundsförändringar i skolan

Olivestam och Thorsén understryker att skolan har ett samhällsuppdrag och det är att skolan skall bygga upp sin verksamhet på ett sätt som avspeglar samhällets värdegrund. Det är också viktigt att poängtera att det i en värdegrund klargörs vilka förväntningar som finns på skolan. Dessa förväntningar skiljer sig åt beroende på om det är ett demokratiskt eller icke-demokratiskt samhälle. I ett demokratiskt samhälle förväntas alla hjälpa till att utveckla en värdegrund i skolorna. Och därför har skolornas värdegrund sett olika ut under olika tidsperioder. Den svenska utbildningspolitiken har allt sedan 1900-talets världskrig valt att

³⁷ Denna författning är upphävd och hamnar under diskrimineringslagen 2008:567

³⁸ I och med 2008 heter denna lag numera 2008:567

³⁹ Nordenmark & Rosén 2008 s.15.

⁴⁰ Olivestam & Thorsén 2008 s.15. Se även Isling 1988; Tegborg 1969

lägga tonvikten vid ett demokratiskt förhållningssätt hos eleverna, för att på så sätt utbilda demokratiskt sinnade medborgare.⁴¹

Den svenska skolan får sin första läroplan 1842, vars värdegrund vilar på den luthersk-kristna traditionen. Den kristna värdegrunden har vi ända fram till 1960-talet där det blir en tydlig brytpunkt och skolan får en humanistisk värdegrund. För skolornas värdegrund innebar det att individens frihet och självbestämmande blev det centrala. Vid nästa stora skolreform 1994 slås de två tidigare värdegrundsmodellerna ihop till den kristna och humanistiska värdegrunden.⁴² Både Lpo 94 och Lpf 94 inleds med följande avsnitt:

Det offentliga skolväsendet vilar på demokratins grund. Skollagen (1985:1100) slår fast att verksamheten i skolan skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och att var och en som verkar inom skolan skall främja aktningen för varje människas egenvärde och respekten för vår gemensamma miljö (1 kap. 2 §). Skolan har en viktig uppgift när det gäller att förmedla och hos eleverna förankra de grundläggande värden som vårt samhällsliv vilar på. Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta är de värden som skolan skall gestalta och förmedla. I överensstämmelse med den etik som förvaltats av kristen tradition och västerländsk humanism sker detta genom individens fostran till rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande. Undervisningen i skolan skall vara icke-konfessionell. Skolans uppgift är att låta varje enskild elev finna sin unika egenart och därigenom kunna delta i samhällslivet genom att ge sitt bästa i ansvarig frihet.⁴³

Det är viktigt att poängtera att i och med Lpo 94 får skolan för första gången en konkret formulering av förhållningssätt till skolans värdegrund. Detta är något som inte förändras i och med den nya läroplanen Lgr11.⁴⁴ Avslutningsvis vill vi poängtera att skolans värdegrund är en återspeglning av samhällets normer och värderingar, som i sin tur är något föränderligt.⁴⁵ Detta i sin tur innebär att värdegrundsarbetet i skolorna måste fortgå och utvecklas i takt med att samhället utvecklas och förändras.

⁴¹ Olivestam & Thorsén 2008 s.15-16.

⁴² Olivestam & Thorsén 2008 s.16-19.

⁴³ Skolverket 2009a s.3.

⁴⁴ Skolverket 2011a s.7.

⁴⁵ Linde 2001 s.13.

2. Metod

I detta examensarbete skall vi använda oss av en kvalitativ textanalys i vår undersökning av grundskolornas olika likabehandlingsplaner samt av de nationella styrdokument. Det empiriska materialet är skolornas likabehandlingsplaner och DO, BEO och Skolinspektionens handlingsplan samt Skolverkets Allmänna råd. Vad det gäller de forskningsetiska principerna anser vi att dessa ej behöver beaktas i detta sammanhang, då vi använt oss av likabehandlingsplaner som är offentliga handlingar. Det är också viktigt att framhålla att det är själva likabehandlingsplanerna som har varit i fokus och inte skolorna i sig. Trots detta är det naturligtvis viktigt att förhålla sig objektiv till det empiriska materialet, vilket vi har gjort i denna studie.

2.1 Teoretisk diskussion kring kvalitativ textanalys

Den kvalitativa textanalysen kommer ur tolkningstraditionen hermeneutiken – själva definitionen av ordet hermeneutik betyder ungefär att tolka, utlägga eller att förklara. Enkelt förklarat går hermeneutiken ut på att läsa, förstå och skapa en slags mening ur texter. Utgångspunkten för en hermeneutisk tolkning kan antingen vara utifrån textförfattarens perspektiv eller utifrån läsarens tolkning av texten.⁴⁶ Widén skriver att det vid en kvalitativ textanalys är centralt att det arbetas utifrån tydliga och uppgjorda riktlinjer – dimensioner. Enligt den första dimensionen skall det analyseras och försöka förstås vad textförfattaren själv avser med sin text. Den andra dimensionen fokuserar på själva innehållet i texten, enligt denna dimension frångås författarens perspektiv och istället ligger fokus på textens språkliga, litterära och innehållsliga betydelser.⁴⁷ Fokus för den tredje dimensionen innebär i korta drag att textens genomslag i empirin tolkas.⁴⁸

Enligt den kvalitativa textanalysen beror valet av texter på vad som skall undersökas och vilka frågor analysen skall svara på. Texterna som vår studie bygger på kan delas in i två distinkta texttyper – nationella styrdokument och lokala handlingsplaner. De nationella styrdokument i denna studie är DO, BEO och Skolinspektionens handledning⁴⁹, samt

⁴⁶ Widén 2009 s.138.

⁴⁷ A.a. s.138. Se även Hellspong & Ledin 1997 s.221.

⁴⁸ A.a. s.138.

⁴⁹ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

Skolverkets Allmänna råd⁵⁰, medan lokala handlingsplaner är de individuella skolornas lokala likabehandlingsplaner.

I vår studie kommer vi att applicera den kvalitativa textanalysens första dimension på dessa texter. Valet av den första dimensionens perspektiv har att göra med att vi i denna studie vill komma åt upphovsmännens perspektiv. Detta menar vi är viktigt eftersom skolorna i sin tur måste förhålla sig till DO, BEO och Skolinspektionens handledning⁵¹ samt Skolverkets Allmänna råd⁵² vid upprättandet av likabehandlingsplaner.

2.2 Frågor som redskap för textanalys

Widén skriver att grunden för allt vetenskapligt analysarbete är att ställa och således arbeta med kritiska frågor.⁵³ Han likställer dessa frågor med redskap eller verktyg som används för att utföra arbetet. Vidare poängterar han att frågorna som används för att analysera textmaterialet i sin tur gör det möjligt att analysera texten på ett bestämt sätt.

2.3 Analysfrågor till de nationella styrdokument

Enligt den första dimensionen är det textens upphovspersons tolkning som ställs i förgrunden vid läsning av textmaterialet Skolverkets Allmänna råd⁵⁴ samt DO, BEO och Skolinspektionens handledning⁵⁵.

Den övergripande frågan vi har utgått från vid läsning av texterna är: *Hur kommer likabehandling till uttryck i texterna?* Vad det gäller Skolverkets Allmänna råd⁵⁶ bygger denna text på tre begrepp: främja, förebygga och åtgärda. Medan DO, BEO och Skolinspektionens⁵⁷ text bygger på begreppet främja. Därför har vi ställt olika frågor till de nationella styrdokument. Frågorna som blir våra analysredskap vid läsning av texterna är således följande:

- Hur beskriver Skolverket i Allmänna råd och kommentarer begreppen: främja, förebygga och åtgärda?

⁵⁰ Skolverket 2009b

⁵¹ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

⁵² Skolverket 2009b

⁵³ Widén 2009 s.142.

⁵⁴ Skolverket 2009b

⁵⁵ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

⁵⁶ Skolverket 2009b

⁵⁷ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

- Vad omfattar det främjande arbetet, vad skall förebyggas och när skall åtgärderna sättas in?
- Hur vill skolverket att skolorna praktiskt skall arbeta med det främjande, förebyggande och åtgärdande arbetet?
- Hur vill DO, BEO och Skolinspektionen att skolorna skall arbeta med det främjande arbetet gällande de fem obligatoriska diskrimineringsgrunderna?
- Hur vill DO, BEO och Skolinspektionen att skolorna skall utforma likabehandlingsplanerna?

2.4 Analysfrågor till de lokala handlingsplanerna

Inför analysen av grundskolornas likabehandlingsplaner har vi gjort en översiktsanalys av de utvalda skolornas likabehandlingsplaner. Inspiration till matrisen har vi hämtat från Boolsen. Anledningen till detta är att skapa ett ramverk inför en djupare analys, se bilaga 2.⁵⁸ Vidare har vi valt att dela in frågorna i två kategorier: Översiktsfrågor och Analysfrågor. Detta skall i sin tur hjälpa oss att besvara frågan: Hur har skolorna valt att formulera det praktiska arbetet med likabehandling samt diskriminering i sina likabehandlingsplaner?

Vad det gäller översiktsfrågorna kommer vi att utgå från följande frågor:

- a) Nämns de fem obligatoriska diskrimineringsgrunderna, kön, etnicitet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder och sexuell läggning?*
- b) Nämns de två nya diskrimineringsgrunderna, könsöverskridande identitet eller uttryck samt ålder?*
- c) Vilka av diskrimineringsgrunderna har specifika åtgärder?*
- d) Följs tidigare års arbete upp?*
- e) Finns kartläggning och nulägesanalys?*
- f) Finns antagningsdatum för likabehandlingsplanen?*
- g) Vilket år gäller likabehandlingsplanen för?*

⁵⁸ Boolsen 2007 s.96-98.

Analysfrågorna som vi kommer att utgå från när vi analyserar skolornas likabehandlingsplaner är följande:

- *På vilket sätt har skolan valt att formulera hur de skall arbeta med diskrimineringsgrunderna?*
- *Hur har skolorna valt att formulera sin vision/policy?*
- *Hur har kartläggningen av nuläget genomförts?*
- *Hur ser resultatet ut av nulägesanalysen?*
- *Vilka åtgärder innehåller planen för hur målen skall nås samt när och vem ansvarar för att dessa mål nås?*
- *Hur ser rutiner för akuta situationer ut?*

Vidare kommer vi att ställa skolornas likabehandlingsplaner i relation till DO, BEO och Skolinspektionens handledning⁵⁹, samt Skolverkets Allmänna råd⁶⁰.

⁵⁹ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

⁶⁰ Skolverket 2009b

3. Textanalys av Skolverkets allmänna råd samt DO, BEO och Skolinspektionens handledning

3.1 Skolverkets allmänna råd

När vi har läst Skolverkets Allmänna råd⁶¹ har vi utgått från följande analysfrågor:

- Hur beskriver Skolverket i Allmänna råd begreppen: främja, förebygga och åtgärda?
- Vad omfattar det främjande arbetet, vad skall förebyggas och när skall åtgärderna sättas in?
- Hur vill Skolverket att skolorna praktiskt skall arbeta med det främjande, förebyggande och åtgärdande arbetet?

3.1.1 Främja, förebygga och åtgärda

I Skolverkets Allmänna råd⁶² beskriver de begreppet *främja* enligt följande: ”Det främjande arbetet handlar om att stärka de positiva förutsättningarna för likabehandling i verksamheten och behöver inte utgå från identifierade problem i verksamheten”.⁶³

Med andra ord handlar det om att ta vara på och utgå från det som redan fungerar och är bra i en verksamhet. Men för att veta vad det är som fungerar är det centralt att lyssna på eleverna – dialogen mellan elever och skola är inte bara viktig utan central. Vad det gäller det främjande arbetet är detta, enligt Skolverket, något som skall genomsyra hela verksamheten och inte endast arbetas med under korta perioder eller enstaka tillfällen.⁶⁴ Det är viktigt att poängtera att det främjande arbetet enkelt förklarar är värdegrundsarbete.

Det förebyggande arbetet beskrivs enligt följande: ”Det förebyggande arbetet tar sikte på att minimera risken för kränkningar och utgår från identifierade riskfaktorer”.⁶⁵ Till skillnad från det främjande arbetet handlar det förebyggande arbetet om att utgå från det som bedöms kunna bli ett problem. Detta görs genom att först och främst kartlägga förhållandena i

⁶¹ Skolverket 2009b

⁶² Skolverket 2009b

⁶³ Skolverket 2009b, s.9.

⁶⁴ Skolverket 2009b, s.12.

⁶⁵ A.a. s.12.

verksamheten, även här trycker Skolverket på dialogen mellan alla berörda parter – främst mellan barn, elever och vuxna. Det är också viktigt att poängtera att kartläggningen måste analyseras så att det tydligt framgår vad det är som bidrar till diskriminering, trakasserier eller kränkande behandling. Likaså anser Skolverket att tidsplanen och ansvarsfrågan är av vikt för att det förebyggande arbetet skall kunna bli effektivt.

När det gäller det åtgärdande arbetet beskrivs det enligt följande: ”Det åtgärdande arbetet kräver goda rutiner för att upptäcka, utreda och åtgärda diskriminering, trakasserier eller kränkande behandling”.⁶⁶ Här framgår det tydligt att skolverket trycker på att det är viktigt med goda rutiner för att skolan skall kunna upptäcka diskriminering, trakasserier eller kränkande behandling. Med andra ord räcker det inte att enbart ha en likabehandlingsplan, utan det är centralt att denna likabehandlingsplan följs upp och att rutinerna för upprättande av en likabehandlingsplan, vilken årligen skall revideras, är väl förankrad i verksamheten. Skolverket skriver också att de insatta åtgärderna måste leda till att trakasserier och kränkningar upphör, och att dokumentationen är viktigt ur rättssäkerhetssynpunkt. Dels ger den möjlighet till insyn för alla berörda parter, dels kan den bli underlag för en eventuell rättslig process.⁶⁷

3.1.2 Omfattning av det främjande, förebyggande och det åtgärdande arbetet

Utifrån vår andra analysfråga: *Vad omfattar det främjande arbetet, vad skall förebyggas och när skall åtgärderna sättas in?* kan följande läsas: ”Det främjande arbetet omfattar alla diskrimineringsgrunderna, riktas mot alla och bedrivs utan förekommen anledning samt är en naturlig del i det vardagliga arbetet”.⁶⁸ Detta främjande arbete skall med andra ord genomsyra hela verksamheten och det är något som alltid skall arbetas med.

Vad det gäller det förebyggande arbetet står det följande: ”Omfattar endast områden som i en kartläggning av verksamheten identifierats som riskfaktorer”.⁶⁹ De förebyggande åtgärderna skall med andra ord sättas in mot sådant som bedöms kunna leda till att en eller flera elever blir diskriminerade, trakasserade eller utsatta för en kränkande behandling.

⁶⁶ A.a. s.10.

⁶⁷ A.a. s.22-23.

⁶⁸ Skolverket 2009b s.10.

⁶⁹ A.a s.10.

Angående åtgärderna står det följande: "Ska påbörjas genast när det kommit signaler om att ett barn eller en elev känner sig diskriminerad, trakasserad eller kränkt".⁷⁰ Vad som är viktigt här att poängtera är att det räcker att ett barn eller en elev *upplever* sig kränkt, diskriminerad eller trakasserad för att skolan skall sätta in åtgärder. Detta innebär också att arbetet i sig försvåras, eftersom det handlar om upplevelser, i detta fall går det inte att tala om för någon att deras upplevelser är fel, en upplevelse är något personligt och skiljer sig från person till person.

3.1.3 Det praktiska arbetet

Om vi tar och ändrar fokus och utgår ifrån den tredje analysfrågan: *Hur vill Skolverket att skolorna praktiskt skall arbeta med det främjande, förebyggande och åtgärdande arbetet*, kan vi i Skolverkets Allmänna råd läsa följande angående hur skolan skall arbeta med det främjande arbetet: "Att ge pojkar och flickor lika stort inflytande och utrymme i verksamheten. Att belysa rasismens idéhistoria. Att i förskolan använda böcker som belyser olika typer av familjebildningar eller olika minoriteter".⁷¹ Det framgår tydligt att det främjande arbetet skall vara en pågående process och att det är något som skall börja i förskolan och där det inte skall förekomma en uppdelning av pojkar och flickor eller att det för den delen förekommer en form av normering av typiska pojk- och flick-leksaker. Det skall redan i förskolan pratas om alla människors lika värde och att alla är vi olika. Det är också viktigt att poängtera att det främjande värdegrundsarbetet är något som skall förekomma under lektionerna och framförallt under historielektionerna – när det handlar om att belysa rasismens idéhistoria. Det praktiskt förebyggande arbetet kan ske på olika vis; enligt de *Allmänna råden* står det följande: "Att genomföra värderingsövningar utifrån identifierade behov. Att ha rastvakter som har uppsikt över platser som eleverna upplever som otrygga".⁷² Även här handlar det om dialog mellan lärare och elev, men också om en tydligare vuxennärvaro på icke schemalagd tid.

⁷⁰ Skolverket 2009b s.10.

⁷¹ Skolverket 2009b s.10.

⁷² Skolverket 2009b s.10.

3.2 DO, BEO och Skolinspektionens handledning

DO, BEO och Skolinspektionens handledning⁷³ skiljer sig från Skolverkets Allmänna råd⁷⁴ så till vida att den förstnämnda är en praktisk handledning i hur arbetet skall utformas och jobbas med likabehandlingsplan/plan mot kränkande behandling.

Frågorna som vi kommer att utgå från när vi analyserar texten är:

- Hur vill DO, BEO och Skolinspektionen att skolorna skall arbeta med det främjande arbetet gällande de fem obligatoriska diskrimineringsgrunderna?
- Hur vill DO, BEO och Skolinspektionen att skolorna skall utforma likabehandlingsplanerna?

Vidare kommer vi att inför den sistnämnda frågan dela upp texten i två delar – Utforma planen och Områden att se över. Anledningen till denna uppdelning är att DO, BEO och Skolinspektionen själva har gjort denna uppdelning i sin text.

3.2.1 De fem obligatoriska diskrimineringsgrunderna

DO, BEO och Skolinspektionen skriver följande angående att främja likabehandling av flickor och pojkar: ”Att främja elevers lika rättigheter handlar bland annat om att ge flickor och pojkar lika stort inflytande över verksamheten – och lika stort utrymme”.⁷⁵ Här kan vi dra en parallell till Skolverkets Allmänna råd⁷⁶ – men med den skillnaden att DO, BEO och Skolinspektionen trycker mer på det praktiska arbetet med att främja likabehandling mellan pojkar och flickor, detta kan göras genom att till exempel införa talrundor så att alla oavsett kön kan komma till tals. Enligt DO, BEO och Skolinspektionen är det också centralt att som lärare problematisera anledningen bakom valet av könsindelade grupper, det är viktigt att noga diskutera det bakomliggande syftet, eventuella risker med könsindelade grupper, för att det inte skall leda till att förstärka rådande normer eller att enskilda barn kommer i kläm.⁷⁷

Vad det gäller *Etnisk tillhörighet och religion eller annan trosuppfattning* skriver DO, BEO och Skolinspektionen följande: ”För att främja elevers lika rättigheter oavsett etnisk

⁷³ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

⁷⁴ Skolverket 2009b

⁷⁵ DO, BEO och Skolinspektionen 2009 s.19.

⁷⁶ Skolverket 2009b

⁷⁷ DO, BEO och Skolinspektionen 2009 s.19.

tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning kan man belysa rasismens idéhistoria och vilka effekter den haft på det svenska samhället”.⁷⁸ Det framgår tydligt att det är centralt att som lärare föra en diskussion med sina elever där diskussionerna belyser olika religioner, trosuppfattningar och vad rasism och okunskap kan leda till. I detta sammanhang kan vi dra en parallell till Fennes och Hapgood som för fram tre undervisningsmodeller för det interkulturella lärandet. Det är den första undervisningsmodellen som passar in i detta sammanhang. Den första undervisningsmodellen är ett dialogiskt lärande som skall innebära en konfrontation med det främmande, jämförelser mellan kulturer och förhandling vid kulturella konflikter samt samarbete över kulturgränserna.⁷⁹ DO, BEO och Skolinspektionen uppmuntrar också till interkulturell kompetensutveckling bland lärare.

När det gäller *Funktionshinder* förespråkar DO, BEO och Skolinspektionen⁸⁰ ett holistiskt tänkande gällande miljön och undervisningen i skolan. Vad som också är av vikt är förhållningssätt och bemötande mellan personal och elever.

Rörande *Sexuell läggning* skriver DO, BEO och Skolinspektionen följande: ”Skolan kan främja lika rättigheter oavsett sexuell läggning genom att ta upp homo- och bisexualitet ämnesintegrerat i till exempel samhällskunskap, svenska, historia, matematik och engelska”.⁸¹ Huvudordet i detta citat är ämnesintegrering – vilket i praktiken innebär att använda sig av till exempel samkönade par i räkneexemplen under matematiklektionerna, i samhällskunskapen kan till exempel homo- och bisexuellas rättigheter diskuteras och hur reformerna har sett ut.

3.2.2 Utforma planen

Om vi tar och ändrar fokus och tittar på hur DO, BEO och Skolinspektionen vill att skolorna skall utforma likabehandlingsplanerna, kan följande läsas:

Särskilda åtgärder mot just diskriminering är nödvändiga inom det ordinarie skolmiljöarbetet. Annars finns det inget som talar för att skolan faktiskt arbetar

⁷⁸ DO, BEO och Skolinspektionen 2009 s.19.

⁷⁹ Eklund 2003 s.106.

⁸⁰ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

⁸¹ DO, BEO och Skolinspektionen 2009 s.20.

aktivt för att främja elevernas lika rättigheter oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder eller sexuell läggning.⁸²

Här kan vi se hur viktigt DO, BEO och Skolinspektionen anser det vara att det finns specifika åtgärder mot de fem obligatoriska diskrimineringsgrunderna – annars finns risken enligt DO, BEO och Skolinspektionen att skolorna inte arbetar aktivt för att garantera alla elevers lika rättigheter. Men det som inte finns i citatet ovan är de två senast tillkomna diskrimineringsgrunderna – könsöverskridande identitet eller uttryck samt ålder. Anledningen till detta är att skolorna inte har någon skyldighet att arbeta förebyggande för de två senast tillkomna diskrimineringsgrunderna, vilket kan tyckas märkligt med tanke på att de själva skriver att särskilda åtgärder mot diskriminering är nödvändigt för att skolan skall arbeta förebyggande mot detta. Men de uttrycker sig samtidigt på följande vis: ”DO rekommenderar ändå att skolan arbetar förebyggande även när det gäller de nya grunderna och tar med dem i planen”.⁸³

När det gäller policy/vision samt kartläggning anser DO, BEO och Skolinspektionen⁸⁴ att det är centralt att formulera en övergripande vision som tydligt visar skolans förhållningssätt. Det är viktigt menar de att göra en kartläggning av nuläget och en analys av resultatet för att en skola skall veta vad de måste göra för att förebygga och motverka diskriminering trakasserier och kränkande behandling. Detta speglas också i denna praktiska handledning, där de relativt detaljerat har gått igenom olika former av kartläggningsmetoder, som till exempel planerade samtal, enkäter, incidentrapporter och genomgång av rutiner och regler.

Vad det gäller de planerade samtalen trycker de på att alla inom skolans värld skall vara delaktiga, syftet är att få en uppfattning om hur stämningen på skolan är. Enkäterna kan i sin tur användas till att få en uppfattning om elevernas egna upplevelser vad det gäller diskriminering på skolan, en allmän uppfattning kring trivseln i skolan, eller en allmän uppfattning gällande attityden på skolan – till exempel attityder kring homosexualitet och främlingsfientlighet. Men enkäterna kan också användas till att få en uppfattning om hur föräldrarna upplever likabehandlingsarbetet.⁸⁵ Gällande incidentrapporten skall de dels användas till att få en överblick över de olika inträffade incidenterna, dels som ett statistiskt

⁸² DO, BEO och Skolinspektionen 2009 s.21.

⁸³ DO, BEO och Skolinspektionen 2009 s.14.

⁸⁴ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

⁸⁵ A.a. s.27.

underlag. Den sista delen av kartläggningsarbetet har att göra med att kritiskt granska verksamhetens rutiner och regler på individ-grupp- och verksamhetsnivå. DO, BEO och Skolinspektionen⁸⁶ menar att det är först när en kartläggning av nuläget har gjorts som en skola kan formulera tydliga mål samt åtgärder för att motverka diskriminering, trakasserier och kränkande behandling, de betonar också vikten av tidsbestämda åtgärder och ansvarsfördelning. Vad det gäller uppföljning och utvärdering poängterar de att redan vid formulerandet av målen och åtgärderna skall skolan ha i åtanke på hur de kan tänka sig att uppföljningen kan se ut. Enligt DO, BEO och Skolinspektionen⁸⁷ är en likabehandlingsplan inget statiskt, detta innebär med andra ord att en ny likabehandlingsplan är något som skall upprättas varje år.⁸⁸ Vad som också är viktigt att lyfta fram är att DO, BEO och Skolinspektionen⁸⁹ lyfter fram vikten av ett holistiskt tänkande gällande likabehandlingsarbetet.

3.2.3 Områden att se över

DO, BEO och Skolinspektionens handledning⁹⁰ för att utforma en likabehandlingsplan/plan mot kränkande behandling, tar i det sista kapitlet upp områden att se över för likabehandlingsarbetet.

Vad det gäller studieklimat och studiemiljö skriver DO, BEO och Skolinspektionen⁹¹ följande: ”Skolan bör redovisa särskilda åtgärder för att skapa en fysisk och psykosocial studiemiljö som lämpar sig för alla elever”.⁹²

I praktiken innebär detta att skolan skall ta reda på hurdant språkbruket är mellan elev-elev, elev-lärare. Kan det rådande språkbruket upplevas som kränkande? Men skolorna skall också enligt DO, BEO och Skolinspektionen⁹³ införa en nolltolerans mot skällsord som till exempel ”Cp-unge”, ”hora”, ”blatte” och ”böggjävvel”. Det är också viktigt att vara uppmärksam gällande elevernas frånvaro då en hög frånvaro ofta enligt DO, BEO och Skolinspektionen⁹⁴ har att göra med kränkningar i skolan. Skolorna skall också ta reda på vilka behov som

⁸⁶ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

⁸⁷ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

⁸⁸ A.a. s.23.

⁸⁹ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

⁹⁰ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

⁹¹ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

⁹² A.a. s.30.

⁹³ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

⁹⁴ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

behövs på skolan, det skall också undersökas huruvida studiemiljön är tillgänglig för alla elever, eller om det behövs speciella åtgärder för att den skall bli tillgänglig för alla elever oavsett funktionshinder. För att alla eleverna skall kunna känna sig trygga i skolan är det viktigt att göra skolan trygg. Det är viktigt att anpassa ordningsregler så att till exempel elever som bär religiösa huvudbonader inte omfattas av ordningsregeln att det inte bärs huvudbonad inomhus. DO, BEO och Skolinspektionen⁹⁵ vill att det skrivs in i planen vad som gäller. Alla elever skall kunna äta skolmaten oavsett funktionshinder eller religion, skolorna skall planera så att alla elever oavsett religion eller funktionshinder kan delta. Detta gäller även all skolaktivitet – friluftsdagar, skolresor med mera.

Nästa område som skolorna skall se över enligt DO, BEO och Skolinspektionen⁹⁶ är kommunikation. Det centrala är att likabehandlingsplanen förankras i hela verksamheten både bland elever och deras vårdnadshavare. Denna förankring kan ske på följande vis enligt DO, BEO och Skolinspektionen⁹⁷ klassråd, veckobrev, webbplats, föräldramöten med mera. Vad det gäller kompetensutveckling bland personalen på skolan förespråkas det att detta tas med i likabehandlingsplanen. Det är viktigt enligt DO, BEO och Skolinspektionen⁹⁸ att skolorna kartlägger kompetens- och fortbildningsbehovet bland personal och elever gällande likabehandling. I planen skall det framgå när kompetensutveckling skall genomföras. För att kunna hjälpa alla elever som känner sig utsatta menar DO, BEO och Skolinspektionen⁹⁹ att all personal skall utbildas så att de kan fullfölja sina skyldigheter vad det gäller likabehandlingsarbetet.

När det gäller likabehandlingsarbetet förespråkar DO, BEO och Skolinspektionen¹⁰⁰ att nyckelpersoner utses, men också att ta in hjälp utifrån om skolorna bedömer att så behövs. De uppmanar skolorna att även ta reda på vilket stöd de kan få från kommunerna i utbildningsfrågor. DO, BEO och Skolinspektionen¹⁰¹ anser att det är viktigt att skolorna jobbar med olika slags värderingsövningar där även ledningen aktivt deltar. Vidare uppmanas även att skolorna bjuder in människor utifrån som på ett eller annat vis vet hur det är att leva efter andra levnadsätt.

⁹⁵ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

⁹⁶ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

⁹⁷ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

⁹⁸ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

⁹⁹ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

¹⁰⁰ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

¹⁰¹ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

Gällande områdena rekrytering och antagning förespråkar DO, BEO och Skolinspektionen¹⁰² att det finns tydliga regler och riktlinjer i likabehandlingsplanerna för att motverka diskriminering. DO, BEO och Skolinspektionen¹⁰³ anser att det i skolornas likabehandlingsplaner bör framgå vilka rutiner de har för att nya elever och ny personal skall känna till sina rättigheter och sina skyldigheter. Vidare menar de att det bör finnas rutiner för hur mottagandet av elever med funktionshinder skall gå till. DO, BEO och Skolinspektionen¹⁰⁴ betonar också att det är viktigt att vid schemaläggning ta hänsyn till elever med olika religiös bakgrund och till elever med olika funktionshinder, samt till elever som har blivit föräldrar. Det skall i likabehandlingsplanen framgå att elever och vårdnadshavare är medvetna om att de kan ansöka om ledighet enstaka dagar vid firande av religiösa högtider. DO, BEO och Skolinspektionen¹⁰⁵ skriver att skolornas likabehandlingsplaner kan innehålla åtgärder för att elevernas kön, etniska tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuella läggning eller funktionshinder inte skall påverka vid bedömning av prov. Vad som även tas upp är att eleverna omfattas av diskrimineringskyddet när de är ute på praktik. Ansvar som skolan har är att hitta en lämplig praktikplats, men det är arbetsgivaren som har det yttersta ansvaret för att inte eleven skall bli diskriminerad. Vidare anser DO, BEO och Skolinspektionen¹⁰⁶ att det kan vara lämpligt att informera eleverna om deras rättigheter när de är ute på praktik, och att skolan kan skicka sin likabehandlingsplan till praktikplatsen.

Slutligen tar DO, BEO och Skolinspektionen¹⁰⁷ upp området undervisning, deras fokus ligger på en kvalitetsgranskning av läromedel, till exempel skall uppmärksamhet läggas vid olika stereotypa skildringar av olika etniska och religiösa grupper, homo- och bisexuella personer samt personer med funktionshinder eller av män och kvinnor.¹⁰⁸ DO, BEO och Skolinspektionen¹⁰⁹ skriver att likabehandlingsplanen skall innehålla rutiner för akuta åtgärder, dessa rutiner skall bestå i hur skolpersonal skall agera, uppfölja och dokumentera.

¹⁰² DO, BEO och Skolinspektionen 2009

¹⁰³ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

¹⁰⁴ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

¹⁰⁵ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

¹⁰⁶ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

¹⁰⁷ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

¹⁰⁸ A.a. s.35.

¹⁰⁹ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

3.3 Konklusion av Skolverkets allmänna råd samt DO, BEO och Skolinspektionens handledning.

Den största skillnaden mellan de två analyserade texterna är att Skolverkets Allmänna råd¹¹⁰ är en text som diskuterar hur skolorna skall förhålla sig till lagar, förordningar och föreskrifter i sitt arbete med likabehandling. Vidare diskuteras hur skolorna kan eller bör handla, vad som är viktigt att poängtera är att Skolverket vill att alla tolkar författningarna på samma sätt. Detta i sin tur skall enligt Skolverket leda till en homogen rättstillämpning. DO, BEO och Skolinspektionens handledning¹¹¹ diskuterar å sin sida det konkreta arbetet med likabehandlingsarbetet och upprättandet av en likabehandlingsplan. Det är viktigt att poängtera att denna text skall användas av skolorna som en slags mall för upprättandet av likabehandlingsplanerna. Detta skall i sin tur leda till att skolornas likabehandlingsplaner innehåller alla viktiga moment för att de skall kunna skapa en skola fri från diskriminering, trakasserier och kränkande behandling. Vad det båda texterna har gemensamt är att jobba med det långsiktiga målet om en nollvision.

¹¹⁰ Skolverket 2009b

¹¹¹ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

4. Textanalys av de tre skolornas likabehandlingsplaner

Inför denna analys av grundskolornas likabehandlingsplaner har vi först gjort en översiktsanalys av de utvalda skolornas likabehandlingsplaner¹¹², anledningen till detta är att skapa ett ramverk inför en djupare analys. Vidare har vi valt att dela in frågorna i två kategorier: Översiktsfrågor och analysfrågor. Som vi redan har redogjort för i metodavsnittet skall detta hjälpa oss att besvara vår övergripande frågeställning.

Vad det gäller översiktsfrågorna kommer vi att utgå från följande frågor:

- a) *Nämns de fem obligatoriska diskrimineringsgrunderna, kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder och sexuell läggning?*
- b) *Nämns de två nya diskrimineringsgrunderna, könsöverskridande identitet eller uttryck samt ålder?*
- c) *Vilka av diskrimineringsgrunderna har specifika åtgärder?*
- d) *Följs tidigare års arbete upp?*
- e) *Finns kartläggning och nulägesanalys?*
- f) *Finns antagningsdatum för likabehandlingsplanen?*
- g) *Vilket år gäller likabehandlingsplanen för?*

Frågorna som vi kommer att utgå från när vi djupare analyserar skolornas likabehandlingsplaner är följande:

- *På vilket sätt har skolan valt att formulera hur de vill arbeta med diskrimineringsgrunderna?*
- *Hur har skolorna valt att formulera sin vision/policy?*
- *Hur har kartläggningen av nuläget genomförts?*
- *Hur ser resultatet ut av nulägesanalysen?*

¹¹² Se bilaga 2

- *Vilka åtgärder innehåller planen för hur målen skall nås samt när och vem ansvarar för att dessa mål nås?*
- *Hur ser rutiner för akuta situationer ut?*

Vidare kommer vi att ställa skolornas likabehandlingsplaner i relation till DO, BEO och Skolinspektionens handledning¹¹³, samt Skolverkets Allmänna råd¹¹⁴.

4.1 Analys av grundskola 1, 2 och 3:s likabehandlingsplaner

4.1.1 Diskrimineringsgrunderna

Vad det gäller de tre grundskolorna omnämner två av dem (grundskola 1 och 2), de fem obligatoriska diskrimineringsgrunderna och de två nytillkomna, medan den tredje grundskolan omnämner endast de fem obligatoriska diskrimineringsgrunderna samt könsöverskridande identitet eller uttryck, men den omnämner inte diskrimineringsgrunden *ålder* som är den sjunde diskrimineringsgrunden. Här är det viktigt att poängtera att skolorna inte har någon skyldighet att arbeta förebyggande för de två senast tillkomna diskrimineringsgrunderna, vilket kan tyckas märkligt med tanke på att DO, BEO och Skolinspektionen¹¹⁵ skriver att särskilda åtgärder mot diskriminering är nödvändigt för att det inom skolan skall arbetas förebyggande mot detta.¹¹⁶

4.1.2 Vision/ Policy

Om vi tar och tittar på grundskolornas vision/policy är det viktigt att betona att grundskola 1 och 2 utgår från en nolltolerans gällande diskriminering, trakasserier och kränkande behandling, detta i enlighet med diskriminering och skollagen. Grundskola 3 däremot väljer att inte beröra detta i sin vision/policy. Vidare kan vi se att grundskola 1 betonar att alla skall inkluderas i skolan, det trycks på att alla – vuxna och barn – skall ha samma möjligheter, rättigheter och skyldigheter. Detta är något som grundskola 2 inte tar upp i sin vision/policy, där koncentrerar de sig uteslutande på att ingen elev får bli diskriminerad, trakasserad eller

¹¹³ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

¹¹⁴ Skolverket 2009b

¹¹⁵ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

¹¹⁶ DO, BEO och Skolinspektionen 2009 s.21.

utsatt för kränkande behandling. Vidare skriver grundskola 1 och 3 att arbetsklimatet skall präglas av öppenhet och respekt. Här kan vi dra en parallell till DO, BEO och Skolinspektionen¹¹⁷ gällande policy/vision som menar att det är centralt att formulera en övergripande vision som tydligt visar skolans förhållningssätt.¹¹⁸ Det som är intressant att lyfta fram är att grundskola 1 och 3 väljer att inkludera alla – personal som elever i sin vision för likabehandlingen på skolan, medan grundskola 2 väljer att endast lyfta fram eleven, detta kan tyckas märkligt eftersom likabehandlingsplanen är ett dokument som skall omfatta alla i den berörda verksamheten.

4.1.3 Kartläggning

Vad det gäller grundskolornas kartläggning av nuläget kan vi se följande i deras likabehandlingsplaner. Grundskola 1 har valt att dela upp kartläggningen i fem punkter. Den första punkten är att använda sig av enkäter. Enkätundersökningen har vidare delats upp i tre grupper: en årlig anonym elevenkät rörande trygghet, arbetsro samt frågor kring likabehandling och diskrimineringsgrunderna. Årligen görs en personalenkät angående den psykosociala arbetsmiljön. Under hösten 2009 ingick även i kartläggningen en kommunövergripande enkät gällande trygghet, arbetsro, kunskapsutveckling och likabehandling riktad till elever i årskurs 2, 5 och 8 samt deras vårdnadshavare. Den andra punkten är en sammanställning av incidentrapporter som görs varje termin och rapporteras till huvudmannen, det är också viktigt att poängtera att det även görs en analys av incidentrapporterna. Vad som också framgår i likabehandlingsplanen är att rektorn är ansvarig för denna punkt. I kartläggningen ingår även regelbundna samtal och diskussioner rörande diskriminering, dessa samtal förs med elevstödjare, elevråd, klassråd, elevvårdsteam och annan personal på skolan. Årligen kartlägger kamratstödjarna skolans otrygga zoner. Den femte och sista punkten rör skolhälsovården som erbjuder hälsosamtal till F-klass samt till elever i årskurs 2, 4 och 7.

Grundskola 2 har valt att genomföra sin kartläggning genom planerade samtal, enkätundersökningar och genom en sammanställning av incidentrapporter. Vad det gäller de planerade samtalen har grundskola 2 valt att presentera ett tydligt syfte med de planerade samtalen. Om vi tar och gör en jämförelse med grundskola 1 har de inte ett uttalat syfte för de

¹¹⁷ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

¹¹⁸ DO, BEO och Skolinspektionen 2009, s.22.

planerade samtalen. Det är viktigt att nämna att grundskola 1 har ett övergripande syfte med kartläggningen och de planerade samtals syfte ingår i detta övergripande syfte. Exempel på grundskola 2:s planerade samtal är följande: Gemensamma personalmöten, arbetslagsmöten, resursteams möten – där specialpedagoger, skolsköterska, kurator, studie- och yrkesvägledare samt psykolog medverkar, utvecklingssamtal och föräldramöten, möten med föräldrarepresentanter och rektor, kuratorns möten med skolans jourkompisgrupp, möten med gruppråd, arbetslivsråd och elevråd, skolsköterskans hälsosamtal med elever i årskurs 4 och 7, studie- och yrkesvägledarens regelbundna vägledningssamtal med elever och slutligen den dagliga mentorstiden. I kartläggningsarbetet använder sig grundskola 2 årligen av två olika enkätundersökningar. Den första enkätundersökningen som de benämner som Qualis¹¹⁹ riktar sig till både elever och vårdnadshavare, i denna undersökning är grundskola 2 intresserade av kvaliteten i skolan. Den andra enkätundersökningen riktar sig enbart till eleverna, gällande det förebyggande arbetet kring diskrimineringsgrunderna. Den sista kartläggningsmetoden är att skolsköterskan årligen sammanställer antalet incidenter samt var de har inträffat och lämnar in till rektorn.

Gällande Grundskola 3 har denna skola valt att inte redogöra för sin kartläggning av nuläget i likabehandlingsplanen. Detta är märkligt med tanke på att DO, BEO och Skolinspektionen¹²⁰ skriver följande angående kartläggning och nulägesanalys:

För att veta vad skolan främst behöver göra för att förebygga och motverka diskriminering, trakasserier och kränkande behandling krävs en kartläggning av nuläget. De behövs också en analys av resultatet.¹²¹

Nordenmark och Rosén skriver att det är viktigt att någonting görs för att förändra ojämlikheten annars kommer förskolor och skolor att med stor säkerhet vara med och bidra till diskriminering och kränkande behandling av barn och elever.¹²² Det är dock viktigt att poängtera att de i likabehandlingsplanen refererar till fyra bilagor varav endast bilagan om skolans ordningsregler går att få tag på. Det är möjligt att det i bilaga 2 *Handlingsplan mot mobbning och annan kränkande behandling* redogörs för kartläggning och nulägesanalys. Då det inte går att få tag på bilaga 2 drar vi slutsatsen att kartläggning och nulägesanalys

¹¹⁹ För mer information se; http://www.q-steps.se/Templates/Page___74.aspx

¹²⁰ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

¹²¹ DO, BEO och Skolinspektionen 2009 s.22, 27. Samt Skolverket 2009b s.15-16.

¹²² Nordenmark & Rosén 2008 s.96.

inte är offentliga. Detta medför att enbart grundskola 1 och 2, gällande kartläggning, fortsättningsvis kommer att behandlas.

Gällande resultatet av nulägesanalysen och åtgärder kan vi se att grundskola 1 har detta i sin likabehandlingsplan. Vad som är viktigt att poängtera är att grundskola 1 både tar upp det positiva och det negativa i sin analys av kartläggningen. Analysen visar att eleverna i de lägre åldrarna upplever arbetsmiljön som trygg. Men vad som också framkommer i analysen är att eleverna rent generellt upplever att arbetsmiljön och tryggheten blir något sämre ju äldre de blir. I analysen framkommer även att enkäterna måste förtydligas för de lägre årskurserna mer, åtgärden som grundskola 1 sätter in till nästa gång är att klassföreståndaren skall tillsammans med eleverna gå igenom enkätfrågorna. Vidare framkommer det i analysen att eleverna anser att skolan kan förbättra arbetet med att förebygga mobbning och kränkande behandling samt att eleverna vill känna sig mer delaktiga i detta arbete. Skolans egen analys är att de måste bli bättre på att informera och att föra en dialog med eleverna angående hur det förebyggande arbetet går till. Här kan vi dra en parallell till DO, BEO och Skolinspektionen¹²³ som skriver att det är centralt att likabehandlingsplanen förankras i hela verksamheten, både bland elever och dess vårdnadshavare.¹²⁴

Utifrån ovanstående enkätresultat förde respektive klassföreståndare en dialog med eleverna för att tydliggöra elevernas uppfattning gällande dessa områden. Efter avslutad kartläggning har verksam personal diskuterat resultaten och kommit fram till att det finns ett behov av att anställa en kurator för de lägre åldrarna. Avslutningsvis framkommer det i analysen av kartläggningen att incidentrapporten måste revideras på grund av svårigheter i att klassificera incidenter utifrån diskrimineringsgrunderna.

Vi har även kunnat se i likabehandlingsplanen hos grundskola 2 att det tydligt framkommer en nulägesanalys. I denna analys fastslår grundskola 2 att flertalet av eleverna anser att de behandlas lika oavsett kön, ålder, etnisk tillhörighet, religion och annan trosuppfattning. Vad som också framkommer i analysen är att det är ett färre antal elever som vet att de kan få hjälp av vuxna i skolan gällande mobbning och trakasserier. Det är också en lägre andel elever som anser att de behandlas lika oavsett funktionshinder,

¹²³ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

¹²⁴ DO, BEO och Skolinspektionen 2009 s.31.

könsöverskridandeidentitet eller uttryck samt sexuell läggning, det är också viktigt att poängtera att det i analysen framkommer att en högre andel elever har svarat att det inte har någon uppfattning om likabehandling inom de tre ovan nämnda diskrimineringsgrunderna. Det framkommer även i analysen att många elever upplever att de någon gång har blivit utsatta för fysiska och verbala trakasserier, ett fåtal elever upplever också trakasserier och kränkande behandling av psykosocial och sexuell art samt händelser där text och bild använts. Det är däremot ett fåtal elever som anser sig blivit utsatta för fysiska och verbala trakasserier dagligen.

4.1.4 Åtgärder

Vad det gäller hur många utav diskrimineringsgrunderna som har specifika åtgärder i de tre grundskolornas likabehandlingsplaner kan vi se följande: Grundskola 1 har en direkt åtgärd kopplad till diskrimineringsgrunden funktionshinder, detta eftersom det finns två särskolegrupper på skolan i de högre årskurserna och två i de lägre årskurserna. Den direkta åtgärden som framkommer i grundskola 1:s likabehandlingsplan är att anpassa undervisningen och lärandemiljön till varje enskild elevs behov.¹²⁵ Det framgår också i likabehandlingsplanen att det finns resurspersoner samt kompensatoriska hjälpmedel för elever med olika funktionsnedsättningar, slutligen lyfts det även fram att skollokaler allergistädas eftersom det finns allergiker på skolan.

Vidare har grundskola 1 en direkt åtgärd för diskrimineringsgrunden etnisk tillhörighet, skolan skriver själva i sin likabehandlingsplan att då de har en högre andel svensktalande elever jämfört med innerstadsskolorna placeras asylsökande elever på skolan, detta menar de skall leda till en smidigare integration för dessa elever. Vi kan ställa oss frågan om detta räcker för att integrera elever med en annan etnisk bakgrund i skolan. Det framkommer inte i likabehandlingsplanen vad skolan skall göra för att dessa elever skall inkluderas, risken med detta kan bli att skolan inte jobbar aktivt med en inkludering. Enligt DO, BEO och Skolinspektionen¹²⁶ är det centralt att precisera *hur* det skall uppnås.¹²⁷

¹²⁵ För en djupare redogörelse, för anpassning av lärandemiljö, se t ex Persson 2009 s.140 samt Skolverket 2011b s.28-29.

¹²⁶ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

¹²⁷ DO, BEO och Skolinspektionen 2009 s.24. För en djupare redogörelse kring integration och assimilation se t ex Eklund 2003 s.88-91.

Grundskola 1 har också en direkt åtgärd – Tonårsprojektet – för diskrimineringsgrunden kön, som är ett tematiskt arbete innehållande värdegrundsfrågor och samlevnadsfrågor för årskurserna 7-9. Projektet genomförs under minst en temadag varje termin, samt innefattar ämnesövergripande arbete på de övriga lektionerna. Förutom detta besöker eleverna i årskurs 7 och 9 ungdomsmottagningen. I årskurs 5 ansvarar skolsköterskan för samtal rörande sex och samlevnad. I likabehandlingsplanen framgår det också att skolan ibland delar in eleverna i könsspecifika grupper vid till exempel samtal kring sex- och samlevnad. Gällande könsspecifika grupper skriver DO, BEO och Skolinspektionen¹²⁸ att det är av vikt att innan denna indelning sker noggrant diskutera syftet samt konsekvenserna av detta.¹²⁹ Utöver de konkreta diskrimineringsgrunderna har grundskola 1 valt att lyfta fram sitt samarbete med Svenska Kyrkan gällande nätetik, årligen anordnas en föreläsning av Svenska Kyrkan för elever i årskurs 5-6 samt personal och föräldrar.

Gällande grundskola 2 har dessa tre specifika åtgärder kopplade till diskrimineringsgrunderna. Den första åtgärden gäller diskrimineringsgrunden funktionshinder, där rektorerna för en dialog med elevråd, positiva ledare samt övriga elever för att på så vis kunna ringa in när och hur skolan brister i sitt arbete med likabehandling oavsett funktionshinder. Det centrala är dialogen, detta är också något som DO, BEO och Skolinspektionen¹³⁰ genomgående betonar.¹³¹ Vad som också lyfts fram i likabehandlingsplanen är att det skall vid eventuellt uppkomna brister utarbetas ytterligare åtgärder. Den andra åtgärden gäller diskrimineringsgrunden sexuell läggning, här har skolan valt att bjuda in utomstående föreningar och organisationer som arbetar för homo, bi- och transsexuellas rättigheter för information och arbete med all personal och elever i årskurs 6-9. Både DO, BEO och Skolinspektionen¹³² samt Skolverkets Allmänna råd¹³³ uppmanar skolorna till att ta in hjälp utifrån om detta anses vara nödvändigt.¹³⁴ Vad det gäller den tredje och sista diskrimineringsgrunden könsöverskridande identitet eller uttryck har skolan valt samma tillvägagångssätt som vid den andra diskrimineringsgrunden.

¹²⁸ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

¹²⁹ DO, BEO och Skolinspektionen 2009 s.19.

¹³⁰ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

¹³¹ A.a. Passim

¹³² DO, BEO och Skolinspektionen 2009

¹³³ Skolverket 2009b

¹³⁴ DO, BEO och Skolinspektionen 2009 s.31. Se även Skolverket 2009b s.11.

För samtliga ovan nämnda åtgärder har grundskola 2 valt att precisera tidsram och ansvarig person/grupp. Gällande den första diskrimineringsgrunden – funktionshinder – skall åtgärden vara genomförd VT 2011 och ansvarig person är rektorn. Den andra och tredje diskrimineringsgrunden – sexuell läggning samt könsöverskridande identitet eller uttryck – skall åtgärden vara klar HT 2011 och ansvariga för detta är resursteamet¹³⁵. Vad de även har gjort är att förtydliga att varje åtgärd skall uppföljas i nästkommande enkäter och sammanställning av incidentrapporter som i sin tur kompletteras med diskussion med personalgruppen, elevrådet och föräldrarepresentanterna, för att på detta sätt få reda på om åtgärderna haft önskad effekt.

Till skillnad från grundskola 1 och 2 har Grundskola 3 ingen kartläggning och nulägesanalys, de har istället valt att utgå från sex av de sju diskrimineringsgrunderna som de valt att koppla specifika åtgärder till. Den första åtgärden gäller diskrimineringsgrunden kön och könsöverskridande identitet eller uttryck, där målet är att hos personalen öka medvetenheten kring genusfrågor, som i sin tur skall leda till att medvetenheten också ökar hos barnen och eleverna. Detta skall göras genom att bl.a. arbeta med verktygslådan Hallå, hallå, hallå¹³⁶ vidare skall det läsas litteratur som belyser genusfrågan samt bjuda in genuspedagoger som föreläser i ämnet. Vad som också lyfts fram i likabehandlingsplanen är vem som ansvarar för åtgärden, i detta fall skolläda och kurator samt en tidsplan för genomförandet, 2009/2010.

Den andra åtgärden gäller diskrimineringsgrunden sexuell läggning, där målet är att skapa acceptans både bland personal och elever för olika sexuella läggningar och problematisera sexuella glåpord. Detta skall göras genom att återigen använda sig av verktygslådan Hallå, hallå, hallå vidare skall det jobbas både med litteratur och film samt bjuda in Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU) och ungdomsmottagningen. Ansvariga är pedagogerna i berörda grupper/klasser och detta skall vara genomfört i maj 2010.

Den tredje diskrimineringsgrunden funktionshinder, där det övergripande målet är att skapa en förståelse och kunskap kring funktionshinder både bland elever, barn samt personal. Detta skall uppnås bl.a. genom att återigen använda sig av verktygslådan Hallå, hallå, hallå samt

¹³⁵ I likabehandlingsplanen framgår det ej vilka resursteamet är.

¹³⁶ Av likabehandlingsplanen framgår det ej vad denna verktygslåda består av eller hur man arbetar med den, men tydligt är att den är central i likabehandlingsarbetet.

anordna temadag eller besök av funktionshindrade för att på så vis öka kunskap och förståelse för vad ett liv med funktionshinder innebär. Ansvarig för denna åtgärd är arbetslagen och skolsköterskan och åtgärden skall vara till ända senast december 2010.

Den fjärde diskrimineringsgrunden etnisk tillhörighet, där det övergripande målet är att alla skall behandlas med respekt oavsett etnisk tillhörighet. Detta skall göras genom att återigen använda sig av verktyglådan Hallå, hallå, hallå samt ett ökat samarbete med en invandrartät förskola/skola, gällande detta samarbete skall det ske antingen genom inbjudan eller genom besök. De lyfter också fram att det skall fortsättas med den gemensamma sommarveckan på badkolonin (fritids). Här ansvarar arbetslagen, gällande sommaraktiviteten skall den inledas sommaren 2009 och fortgå. Gällande det ökande samarbetet skall detta ske under läsåret 2009/2010.

Den sista diskrimineringsgrunden som grundskola 3 tar upp är religion eller annan trosuppfattning, där det övergripande målet är att alla på skolan både personal och elever skall behandlas med respekt oavsett religion eller annan trosuppfattning. Detta skall göras genom att utgå från kursplanen i religionskunskap.¹³⁷ Även för denna femte och sista diskrimineringsgrund skall verktyglådan Hallå, hallå, hallå användas samt studiebesök eller diskussioner och om möjligt bjuda in representanter för olika religioner. Arbetslagen ansvar för denna åtgärd som skall genomföras ”när tillfälle ges” under läsåret 2010/2011.

4.1.5 Rutiner för akuta situationer

Enligt DO, BEO och Skolinspektionens handledning¹³⁸ samt Skolverkets allmänna råd¹³⁹ skall en likabehandlingsplan/plan mot kränkande behandling även innehålla rutiner för akuta åtgärder. Detta skall ske omedelbart efter det att skolan har fått reda på att en elev upplever sig blivit trakasserad eller kränkt.¹⁴⁰

Vad det gäller Grundskola 1:s rutiner för akuta situationer slås det fast i deras likabehandlingsplan att: ”Den i personalen, som har sett eller fått kännedom om händelsen äger ärendet”. Ärendet skall sedan hanteras utifrån fyra punkter. Först skall berörd

¹³⁷ Det preciseras inte i likabehandlingsplanen vad som avses i kursplanen.

¹³⁸ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

¹³⁹ Skolverket 2009b

¹⁴⁰ DO, BEO och Skolinspektionen 2009 s.36; Skolverket 2009b s.19-21.

klassföreståndare omgående kontaktas. Nästa steg är att kontakta rektor samt beskriva händelsen. Det tredje steget är att informera berörd/berörda vårdnadshavare. Slutligen skall händelsen och åtgärden dokumenteras i form av en incidentrapport, vid eventuell fysisk skada skall skolsköterskan kontaktas för omvårdnad samt dokumentation av den uppkomna skadan.

Ärendet lämnas därefter över till berörd klassföreståndare som fortsättningsvis äger ärendet. Vidare skall klassföreståndaren omedelbart utreda den uppkomna händelsen och föra samtal med berörda parter, samt vid behov upprätta åtgärdsprogram som skall utvärderas inom en tvåveckorsperiod. Slutligen är det klassföreståndarens ansvar att föra fortsatt dokumentation och att ha fortsatt uppmärksamhet i ärendet. Om kränkningarna eller trakasserier har upphört skall klassföreståndaren fortsättningsvis vara uppmärksam, men behöver inte vidta ytterligare konkreta åtgärder. Om problem dock kvarstår skall ett möte med berörda parter samt deras vårdnadshavare planeras in. Men det framgår dock inte i deras likabehandlingsplan vilka rutiner de har för mötet med de berörda parterna. Detta skall sedan utvärderas inom en tvåveckorsperiod. Om det skulle visa sig att problemet fortfarande kvarstår skall en elevvårdskonferens (EVK) hållas samt återkoppling till berörd personal. Den som ansvarar för elevvårdskonferensen är rektorn. Skulle det visa sig att problemet fortfarande kvarstår går ärendet över till rektor för fortsatt handläggning. Detta innebär i praktiken en ny EVK samt återkoppling till berörd personal. I denna del av processen skall en anmälan upprättas till berörda myndigheter. Slutligen kan den som utsätter någon annan för kränkningar erhålla undervisning på annan plats om det visar sig att kränkningarna inte upphör. Detta stämmer väl överens med Skolverkets Allmänna råd¹⁴¹ där de skriver följande: ”När alla andra möjligheter är uttömda kan en elev som kränker andra i undantagsfall flyttas från den egna skolan till en annan skola, ytterst mot elevens och vårdnadshavarens vilja.”¹⁴²

En parallell kan dras till Skolverkets Allmänna råd¹⁴³ som menar att det är centralt att rutinerna för hur personalen i skolan skall agera är väl förankrad i verksamheten.¹⁴⁴ Vad det gäller grundskola 1:s likabehandlingsplan framkommer en tydlig ansvarsfördelning genom hela processen, det framkommer också tydligt att skolan har en explicit tidsplan att var

¹⁴¹ Skolverket 2009b

¹⁴² Skolverket 2009b s.23.

¹⁴³ Skolverket 2009b

¹⁴⁴ A.a. s.22.

fjortonde dag utvärdera varje insatt åtgärd. Vidare framkommer det i skolans likabehandlingsplan att det finns rutiner för dokumentation, vilket går i linje med Skolverkets Allmänna råd¹⁴⁵ som menar att dokumentationen är ett viktigt stöd i skolans arbete med att följa upp åtgärderna och eventuellt förändra dem eller sätta in nya.¹⁴⁶

Gällande grundskola 2:s rutiner för akuta situationer kan vi även se – likt grundskola 1 – att den som fått kännedom om eller sett incidenten äger ärendet. Vidare skall vederbörande ta kontakt med mentorn för en bedömning om hur handläggningen av ärendet skall gå vidare. I likabehandlingsplanen slås det även fast att om inget annat har överenskommit är det den som vid första tillfället fått kännedom om incidenten som fortsättningsvis äger ärendet genom hela processen. Nästa steg är att vid behov kontakta kurator och/eller skolsköterska för att få stöd och eventuell handledning. Vidare skall den som äger ärendet alltid kontakta hemmet, trots att händelsen anses vara utredd. Avslutningsvis skall det inom en vecka upprättas en tillbudsrapport av den som äger ärendet och lämnas över till rektor.

Vidare har grundskola 2 valt att ha specifika åtgärder i likabehandlingsplanen för *Akut allvarliga händelser*. Uppkomna incidenter skall hanteras utifrån nio punkter. Även här äger den som har fått kännedom eller sett incidenten ärendet. Vidare skall i första hand kurator och/eller skolsköterska kontaktas, och eventuella skador skall alltid omgående dokumenteras av skolsköterskan. Därefter informeras rektor av skolsköterska och kurator. Skulle kurator och skolsköterska inte vara närvarande kontaktas rektor av den som äger ärendet, likaså skall berörd mentor informeras. Vårdnadshavare till de berörda parterna kontaktas av den som äger ärendet, kurator eller rektor. Efter detta beslutar rektor i samråd med vårdnadshavare om vilka åtgärder som skall sättas in. Grundskola 2 väljer att ha med den som äger ärendet från början genom hela processen. När det gäller en akut allvarlig händelse skall en tillbudsrapport upprättas av den som äger ärendet, detta skall ske samma dag som incidenten inträffar och vidarebefordras till rektor. Slutligen skall uppföljning göras av mentor, skolsköterska, kurator eller rektor för att se om åtgärderna haft önskad effekt.

Vad det gäller grundskola 3 har denna valt en annan disposition gällande rutiner för akuta situationer. Detta avsnitt i likabehandlingsplanen är indelat i: Åtgärder vid trakasserier och annan kränkande behandling, åtgärder när vuxna kränker barn samt åtgärder när vuxna

¹⁴⁵ Skolverket 2009b

¹⁴⁶ A.a. s.22.

kränker vuxna. När det gäller den ovan nämnda indelningen är det viktigt att poängtera att det i dessa åtgärder även ingår rutiner för dokumentation, ansvarsfördelning och tillvägagångssätt.

Vid uppkomna trakasserier och annan kränkande behandling är det som vid de två föregående grundskolorna den i personalen som har sett eller fått kännedom av incidenten som äger ärendet. Det är också denna individ som informerar avdelningspersonal/klasslärare/handledare och vårdnadshavare. När det gäller upprättande av incidentrapport skall detta göras av den som äger ärendet och vidare skall denna rapport kopieras och vidarebefordras till avdelningspersonal/klasslärare/handledare samt skyddsombud, kurator och rektor. Vidare har grundskola 3 valt att ha en punkt som benämns som ”allvarssamtal med elev”, detta samtal skall hållas av personal som bevittnat incidenten. Hur detta samtal skall genomföras eller vad det innebär framkommer inte av grundskola 3:s likabehandlingsplan. Vid upprepade fall eller vid grov kränkning skall de berörda parternas vårdnadshavare samt berörd personal kallas till samtal. Vid detta tillfälle skall även ett åtgärdsprogram upprättas. Nästa steg blir att rektor kallar till EVK. Skulle kränkningen bedömas som grov avgör rektorn om en anmälan skall upprättas till berörd myndighet – Polis och/eller Socialtjänst. Slutligen skall åtgärder som till exempel samtal och stödinsatser från elevvårdsteam (både till den som blivit kränkt och till den som kränker) sättas in för att kränkningen skall upphöra.

Rutinerna gällande när vuxna kränker barn inleds med att ansvarig rektor samtalar med berörd personal. Efter detta skall kontakt tas med personalansvarig vid barn och ungdomsnämnden (BUN). Slutligen hålls uppföljningssamtal med berörd elev och vårdnadshavare för att försäkra sig om att kränkningen har upphört.

Gällande rutiner för när vuxna kränker vuxna kontaktas omgående berörd rektor. Rektor i sin tur kallar till samtal med berörda parter, eventuellt deltar vid behov skyddsombudet. Slutligen tar rektor kontakt med ledningsgrupp, personalavdelning och/eller facket, vidare skall denna process ske i nära dialog med den part som upplevt sig blivit kränkt och fortlöpande dokumenteras ärendet av rektor.

5. Slutdiskussion

5.1 Ingress

Vårt syfte med denna studie har varit att med hjälp av den kvalitativa textanalysen analysera de nationella styrdokumenterna samt de lokala handlingsplanerna. För att på så vis få en inblick i hur skolorna har valt att formulera det praktiska arbetet med likabehandling utifrån de sju diskrimineringsgrunderna i sina likabehandlingsplaner. Vidare har vårt syfte också varit att ställa skolornas likabehandlingsplaner i relation till de nationella styrdokumenterna Skolverkets Allmänna råd¹⁴⁷ samt DO, BEO och Skolinspektionens handledning¹⁴⁸.

För att uppnå vårt syfte har vi i denna studie utgått från flera olika frågeställningar som i sin tur delades in i två olika områden. Det första området berörde de nationella styrdokumenterna som bestod av Skolverkets Allmänna råd¹⁴⁹ samt DO, BEO och Skolinspektionens handledning¹⁵⁰. Det andra området berörde de lokala handlingsplanerna som i denna studie bestod av de utvalda skolornas likabehandlingsplaner.

Frågan som vi ställde till de nationella styrdokumenterna var följande:

- Hur kommer likabehandling till uttryck i Skolverkets Allmänna råd¹⁵¹ samt i DO, BEO och Skolinspektionens handledning¹⁵²?

Frågorna som vi ställde till de lokala handlingsplanerna var följande:

- Hur har skolorna valt att formulera det praktiska arbetet med likabehandling samt diskrimineringsgrunderna i sina likabehandlingsplaner?
- Hur förhåller sig grundskolornas likabehandlingsplaner till Skolverkets Allmänna råd¹⁵³ samt DO, BEO och Skolinspektionens handledning¹⁵⁴?

¹⁴⁷ Skolverket 2009b

¹⁴⁸ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

¹⁴⁹ Skolverket 2009b

¹⁵⁰ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

¹⁵¹ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

¹⁵² Skolverket 2009b

¹⁵³ Skolverket 2009b

¹⁵⁴ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

5.2 Slutdiskussion

5.2.1 Nationella styrdokument

5.2.2 Skolverkets Allmänna råd

I denna studie har vi kunnat se att begreppet främja redogörs för i Skolverkets Allmänna råd¹⁵⁵ i mångt och mycket som att ta vara på och utgå från det som redan fungerar och är bra i en verksamhet. Medan beskrivningen av att förebygga handlar om att utgå från det som bedöms kunna bli ett problem. Vad det gäller det åtgärdande arbetet framgår det att skolverket anser det vara viktigt med goda rutiner för att skolan skall kunna upptäcka diskriminering, trakasserier eller kränkande behandling. Vi har också i denna studie kunnat se att det främjande arbetet är något som skall genomsyra hela verksamheten och det är något som alltid skall arbetas med. De förebyggande åtgärderna å sin sida gäller sådant som bedöms kunna leda till att en eller flera elever blir diskriminerade, trakasserade eller utsatta för en kränkande behandling. Åtgärderna skall sättas in av skolan så fort ett barn eller en elev *upplever* sig kränkt, diskriminerad eller trakasserad. I denna studie har vi också kunnat se att enligt Skolverkets Allmänna råd¹⁵⁶ skall det främjande arbetet vara en pågående process och att det är något som skall påbörjas redan i förskolan. Vi har också kunnat se att det praktiskt förebyggande arbetet är något som kan ske på olika sätt, men där kärnan är dialogen mellan lärare och elev. Här kan vi dra en parallell till Robert Thornberg som framhäver vikten av dialogen mellan lärare och elev vad det gäller värdegrundsarbete i skolan. Thornberg menar att lärare och elever genom diskussion tillsammans kan och skall utveckla och komma fram till vilka regler som skall gälla för samvaron i skolan.¹⁵⁷ Reglernas funktion är enligt Thornberg ett sätt för läraren att kontrollera och reglera elevernas beteenden i klassrummet, syftet med detta är att skapa en miljö som skall leda till lärande.¹⁵⁸

5.2.3 DO, BEO och Skolinspektionens handledning

Vi har också i denna studie kunnat se att DO, BEO och Skolinspektionens handledning¹⁵⁹ till skillnad från Skolverkets Allmänna råd¹⁶⁰ trycker mer på det praktiska arbetet. När det gäller det främjande arbetet av de fem obligatoriska diskrimineringsgrunderna skiljer sig dessa åt

¹⁵⁵ Skolverket 2009b

¹⁵⁶ Skolverket 2009b

¹⁵⁷ Thornberg 2006 s.43.

¹⁵⁸ Thornberg 2006 s.44.

¹⁵⁹ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

¹⁶⁰ Skolverket 2009b

naturligtvis beroende på vilken diskrimineringsgrund som avses. Men en gemensam nämnare är dialogen mellan lärare – elev och mellan elev – elev. Vad det gäller utformandet av likabehandlingsplanen har vi i denna studie kunnat se att DO, BEO och Skolinspektionen trycker på vikten av specifika åtgärder mot diskrimineringsgrunderna, annars finns risken som de själva skriver att skolorna inte arbetar aktivt för att garantera alla elevers lika rättigheter. Här kan vi också dra en parallell till Brottsförebyggande rådets (Brå) rapport från 2009 ”Effekter av antimobbingsprogram – vad säger forskningen” som också vill betona vikten av ett aktivt arbete med handlingsplaner.¹⁶¹ Nordenmark och Rosén skriver att om ett aktivt förebyggande arbete bedrivs i förskolan och skolan kommer detta i sin tur med stor sannolikhet att leda till att trivseln ökar, och att risken för att barn, elever och vuxna far illa att minska.¹⁶² En enkel sammanfattning av DO, BEO och Skolinspektionens handledning¹⁶³ är att den skall användas som en mall för skolornas utformande av sina likabehandlingsplaner.

5.3.1 Lokala handlingsplaner

5.3.2 Grundskola 1

Vad det gäller grundskola 1 har den valt att utgå från de fem obligatoriska och de två nyttillkomna diskrimineringsgrunderna i sin likabehandlingsplan. Vidare kan vi se att grundskola 1 har valt att sätta in specifika åtgärder för följande diskrimineringsgrunder: funktionshinder, etnisk tillhörighet, religion och annan trosuppfattning samt kön. Det är viktigt att poängtera att grundskola 1 utgår från sin kartläggning och analys för att kunna ringa in var de specifika åtgärderna skall sättas in. Detta går i sin tur i linje med DO, BEO och Skolinspektionens handledning¹⁶⁴ samt Skolverkets Allmänna råd¹⁶⁵ om hur en skola skall gå till väga för att identifiera områden där de behöver sätta in specifika åtgärder för att motverka trakasserier, diskriminering och kränkande behandling. Vad det gäller grundskola 1:s vision/policy har vi kunnat se att de väljer att inkludera alla – personal som elever i sin vision för likabehandlingen på skolan. Detta menar vi är centralt och går i linje med DO, BEO och Skolinspektionen¹⁶⁶, eftersom det på en skola inte bara är elever som kan bli diskriminerade utan även personalen kan bli det och därför menar vi att en vision/policy även skall inkludera personalen. Förutom DO, BEO och Skolinspektionens handledning går vårt resonemang att

¹⁶¹ Brå 2009, s.20.

¹⁶² Nordenmark & Rosén 2008, s.96.

¹⁶³ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

¹⁶⁴ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

¹⁶⁵ Skolverket 2009b

¹⁶⁶ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

knyta an till Hans Lorentz betonande av nödvändigheten av ett holistiskt förhållningssätt gällande värdegrundsarbete och likabehandling, Lorentz menar att värdegrundsarbetet inte enbart skall ske i klassrummet eller under vissa lektioner, utan det skall ske i alla möten mellan individer, vad Lorentz förespråkar med andra ord är en dialog mellan lärare, övrig skolpersonal, föräldrar och elever.¹⁶⁷ Vidare har vi i vår studie kunnat se att grundskola 1:s kartläggning använder sig av DO, BEO och Skolinspektionens rekommenderade kartläggningsmetod till punkt och pricka. Vad det gäller grundskola 1:s åtgärder kan vi se att det i deras kartläggning kom fram tre diskrimineringsgrunder – funktionshinder, etnisk tillhörighet, kön – att sätta in specifika åtgärder mot. Här är det viktigt också att poängtera att utav dessa tre diskrimineringsgrunder har ingen lyfts fram mer än någon annan. Dock anser vi att det finns en brist i grundskola 1:s åtgärd gällande etnisk tillhörighet; det framgår inte *hur* integrationen skall gå till. Lorentz framhäver vikten av dialogen mellan lärare och elev i arbetet med mångfalden, detta arbete behöver inte vara svårare än att diskussionen om mångfald alltid finns närvarande såväl i som utanför klassrummet.¹⁶⁸ Gällande arbetet med värdegrunden framhäver även Jens Pedersen vikten av dialog mellan lärare och elever, men vad Pedersen också trycker på är hur individualiseringen i skolan har påverkat arbetet med värdegrunden, han skriver följande:

Helklassundervisningen på 2000-talet verkar dock främst handla om information och administration av undervisning. Det rör sig i liten utsträckning om klassisk förmedlingspedagogik men också i begränsad utsträckning om vad som kan kallas kollektiva samtal, vilka skulle kunna handla om just etik och värdegrundsfrågor.¹⁶⁹

Med andra ord anser Pedersen att mycket utav arbetet med värdegrunden kan ske i klassrummet, där elever får lära sig att diskutera och debattera olika åsikter, och där de få lära sig att respektera varandras olikheter. Men samtidigt är det också viktigt, vilket Pedersen också påpekar att läraren tar ansvaret för att värdegrundsfrågor diskuteras och bearbetas i skolans vardag.¹⁷⁰ Gällande värdegrundsarbetet skriver Pedersen följande: Det är förmodligen det trägna och långsiktiga vardagsarbetet som ger resultat.¹⁷¹

¹⁶⁷ Lahdenperä och Lorentz 2010 s.189.

¹⁶⁸ Lahdenperä och Lorentz 2010 s.184.

¹⁶⁹ Pedersen 2004 s.15.

¹⁷⁰ Pedersen 2004 s.96.

¹⁷¹ Pedersen 2004 s.97.

Om vi tar och tittar på grundskola 1:s rutiner för akuta situationer anser vi att det framgår tydligt vad som skall göras och vem som äger ärendet. Men det framgår dock inte i deras likabehandlingsplan vilka rutiner de har för mötet med de berörda parterna. Detta menar vi vara en liten brist i rutinerna gällande arbetet med akuta situationer. Sammanfattningsvis kan vi slå fast att grundskola 1:s likabehandlingsplan i mångt och mycket följer Skolverkets Allmänna råd ¹⁷² samt DO, BEO och Skolinspektionens handledning ¹⁷³. Likabehandlingsplanen är väl genomarbetad och det uppkomna bristerna är av mindre beskaffenhet.

5.3.3 Grundskola 2

Likt den ovan nämnda grundskolan har även grundskola 2 valt att utgå från de fem obligatoriska plus de två nyttillkomna diskrimineringsgrunderna i sin likabehandlingsplan. Vi har även i vår undersökning av grundskola 2 kunnat se att deras kartläggning och analys har lett till att de har satt in specifika åtgärder för följande tre diskrimineringsgrunder: Funktionshinder, sexuell läggning, könsöverskridande identitet eller uttryck. Vad det gäller skolans vision/policy har de valt att endast lyfta fram eleven, något som kan tyckas märkligt eftersom likabehandlingsplanen är ett dokument som skall omfatta alla i den berörda verksamheten, elev som vuxen. I vår studie av grundskola 2:s likabehandlingsplan har vi kunnat se att de använder sig av tre kartläggningsmetoder – planerade samtal, enkätundersökningar samt sammanställning av incidentrapporter. Likt grundskola 1 följer även grundskola 2 DO, BEO och Skolinspektionens ¹⁷⁴ riktlinjer gällande kartläggningsmetoderna. Här kan vi dra en parallell till Nordenmark och Rosén som skriver att det är centralt att tänka på hur barn, elever och deras föräldrar involveras i verksamheten. Det är viktigt att alla berörda parter får komma till tals både i inledningen och under arbetets gång. Ett samarbete med föräldrarna är också något som förespråkas av Lindell och Hartikainen, de menar att föräldrarna är den viktigaste komponenten i det förebyggande arbetet.¹⁷⁵ Nordenmark och Rosén är dock noga med att påpeka att trots vikten av att barn, elever och deras föräldrar skall vara delaktiga så är det också viktigt att inse att varken

¹⁷² Skolverket 2009b

¹⁷³ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

¹⁷⁴ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

¹⁷⁵ Lindell & Hartikainen 2001 s.35.

barnen, eleverna eller deras föräldrar har ett ansvar eller särskilda skyldigheter.¹⁷⁶ Det som tydligt framgår av analysen av grundskola 2:s åtgärder är att dialogen har en framträdande roll i arbetet med funktionshinder, sexuell läggning och könsöverskridande identitet. Vidare är det viktigt att betona att grundskola 2 har valt att förankra dialogen med eleverna. Likt grundskola 1 framgår det i undersökningen av grundskola 2:s likabehandlingsplan vad som skall göras och vem det är som äger ärendet. Vad som också är viktigt att lyfta fram gällande grundskola 2:s likabehandlingsplan är att de har valt att dela upp sina rutiner i allvarlig händelse och akut allvarlig händelse. Detta menar vi är fördelaktigt att göra eftersom vi anser att ansvarsfördelningen och beslutsgången blir tydligare och minskar risken för att eleven skall hamna i kläm. Sammanfattningsvis kan vi slå fast att grundskola 2:s likabehandlingsplan i mångt och mycket följer Skolverkets Allmänna råd¹⁷⁷ samt DO, BEO och Skolinspektionens handledning¹⁷⁸. Likabehandlingsplanen är väl genomarbetad och det uppkom inga direkta brister vid analysen av deras likabehandlingsplan.

5.3.4 Grundskola 3

Den tredje grundskolan omnämner endast de fem obligatoriska diskrimineringsgrunderna plus könsöverskridande identitet eller uttryck, men den omnämner inte diskrimineringsgrunden *ålder* som är den sjunde diskrimineringsgrunden. Den tredje grundskolan nöjer sig med att omnämna sex av diskrimineringsgrunderna i likabehandlingsplanen. Anledningen till detta menar vi har att göra med att skolorna inte är tvungna till att arbeta förebyggande med de två nytillkomna diskrimineringsgrunderna, men vad som är intressant i detta fall är att arbeta förebyggande med alla diskrimineringsgrunderna är något som rekommenderas av både DO, BEO och Skolinspektionen¹⁷⁹ samt Skolverkets Allmänna råd¹⁸⁰. Vad som kan vara problemet är att det rekommenderas och är inte något som skolorna skall göra, detta kan i sin tur bidra till att skolan väljer att tolka det som att de inte måste arbeta förebyggande med de två nytillkomna diskrimineringsgrunderna, därav att grundskola 3 väljer att inte ha med alla diskrimineringsgrunderna i sin likabehandlingsplan. Detta blir en märklig situation eftersom de två nytillkomna diskrimineringsgrunderna ingår i diskrimineringslagen, vilket i sin tur innebär att om en skola väljer att inte ta med de två nytillkomna diskrimineringsgrunderna i

¹⁷⁶ Nordenmark & Rosén 2008 s.99.

¹⁷⁷ Skolverket 2009b

¹⁷⁸ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

¹⁷⁹ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

¹⁸⁰ Skolverket 2009b

likabehandlingsplanen är risken också stor att skolan kan riskera att diskriminera enligt diskrimineringsgrunderna ålder samt könsöverskridande identitet eller uttryck. Detta är något som DO, BEO och Skolinspektionen själva tar upp i sin text.¹⁸¹

Gällande vision/policy kan vi se att grundskola 3 liksom grundskola 1 har valt att inkludera alla – elev och personal – i sin vision/policy. Dock är det viktigt att poängtera att grundskola 3 till skillnad från grundskola 1 och 2 väljer att inte beröra idén om nolltolerans i sin likabehandlingsplan. Till skillnad från grundskola 1 och 2 har grundskola 3 valt att inte ha med någon kartläggning och nulägesanalys i sin likabehandlingsplan. Vi menar att detta är en allvarlig brist. Detta är något som vi grundar på DO, BEO och Skolinspektionens handledning¹⁸² samt Skolverkets Allmänna råd¹⁸³, där kartläggning och nulägesanalys är något som behandlas gediget eftersom detta är något som skall ligga till grund för hela likabehandlingsplanen.¹⁸⁴ Genom att grundskola 3 väljer att inte göra en kartläggning och nulägesanalys kan de varken identifiera vad som görs bra och var de behöver sätta in specifika och riktade åtgärder.

Vad det gäller vilka diskrimineringsgrunder som har specifika åtgärder har vi kunnat se att grundskola 3 har sex specifika åtgärder gällande diskrimineringsgrunderna kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, sexuell läggning, funktionshinder, etnisk tillhörighet samt religion eller annan trosuppfattning. Om vi tar och tittar på grundskola 3:s rutiner för akuta situationer kan vi se att de till skillnad från de andra två grundskolorna har valt att dela upp avsnittet akuta situationer i tre delar: åtgärder vid trakasserier och annan kränkande behandling, åtgärder när vuxna kränker barn samt åtgärder när vuxna kränker vuxna. Trots sin annorlunda disposition jämfört med de andra två grundskolorna anser vi att detta tillvägagångssätt är bra, för det skapar en tydlighet om vad som skall göras vid de olika uppkomna situationerna. Dock vill vi anmärka på punkten ”allvarssamtal” – detta menar vi bör förtydligas så att det tydligt framgår i likabehandlingsplanen vad som menas och avses med ett ”allvarssamtal”. Men vi skulle också vilja lyfta fram deras punkt ”vuxna kränker vuxna” detta går helt i linje med att alla i skolans verksamhet omfattas av likabehandlingsplanen. Vad vi också har kunnat se i vår studie av grundskola 3:s

¹⁸¹ DO, BEO och Skolinspektionen 2009 s.2, 21.

¹⁸² DO, BEO och Skolinspektionen 2009

¹⁸³ Skolverket 2009b

¹⁸⁴ DO, BEO och Skolinspektionen 2009 s.22, 27. Samt Skolverket 2009b s.15-16.

likabehandlingsplan är att det dels inte finns något år planen gäller för samt antagningsdatum, dels finns det en spännvidd för implementering av åtgärderna mellan 2009-2011, vilket vi anser vara märkligt med tanke på att detta skall, enligt skolans hemsida, vara likabehandlingsplanen för 2011.

5.4 Konklusion

I vår studie av tre grundskolors likabehandlingsplaner har vi kunnat se att grundskola 1 respektive 2:s likabehandlingsplaner i mångt och mycket följer DO, BEO och Skolinspektionens¹⁸⁵ riktlinjer samt Skolverkets Allmänna råd¹⁸⁶. De brister som vi har kunnat se är av mindre karaktär, men vi har också i denna studie kunnat se att grundskola 3:s likabehandlingsplan innehåller vad som vi har bedömt som allvarliga brister. Dessa brister har framförallt berört kartläggningen som är obefintlig i grundskola 3:s likabehandlingsplan, och detta måste ses som en allvarlig brist i likabehandlingsplanen eftersom kartläggningen och analysen kan påvisa var skolan måste sätta in specifika åtgärder för att motverka diskriminering, trakasserier och kränkande behandling.

För att koppla vår studie till tidigare forskning väljer vi att främst göra detta mot Skolinspektionens rapport 2010:1, där 45 av 50 granskade skolor saknar en årligen reviderad plan mot kränkande behandling. I vår studie har vi kunnat se att en av tre granskade likabehandlingsplaner har liknande brister gällande den årliga revideringen samt kartläggning och nulägesanalys.

Vidare har vi valt i denna studie att granska skolornas likabehandlingsplaner genom en kvalitativ textanalys. Det som vi inte har kunnat komma åt genom denna metod är hur skolornas praktiska arbete med likabehandlingsplanerna kommer till uttryck i verksamheten. Det är detta som framtida studier hade kunnat gå vidare med för att komplettera och få en helhetsbild kring hur skolorna arbetar praktiskt med likabehandling.

Avslutningsvis vill vi lyfta fram begreppet värdegrund som är ett begrepp som ligger till grund för allt arbete i skolan gällande likabehandling. Det är också viktigt att belysa att begreppen värdegrund och likabehandling inte är statiska utan föränderliga. Detta i sin tur innebär en komplexitet gällande hur samtliga inom skolans värld skall förhålla sig till och

¹⁸⁵ DO, BEO och Skolinspektionen 2009

¹⁸⁶ Skolverket 2009b

konkretisera arbetet med dessa begrepp. Ett av redskapen är likabehandlingsplanen, vilket i sin tur innebär att det är centralt, som även Nordenmark och Rosén trycker på, att arbeta fram en likabehandlingsplan som är konkret och väl förankrad i skolverksamheten. För att det skall bli en realitet menar vi, likt Nordenmark och Rosén, att detta tar sin början i en förståelse och ett kritiskt förhållningssätt gällande makt och normer.¹⁸⁷

¹⁸⁷ Nordenmark och Rosén 2008 s. 15

Referenslista

Barn och ungdomsnämnden (2010) *Handlingsplan för integration och mångfald 2010*

Landskrona stad 2009-11-24

<http://mila.landskrona.se/styrdokument/integration.pdf>

(Hämtat 2011-03-16)

Boolsen Watt, Merete (2007) *Kvalitativa analyser – Forskningsprocess, Människa, Samhälle*, Gleerups Utbildning AB: Malmö

Brå (2009) *Effekter av antimobbingprogram – Vad säger forskningen?* Brottsförebyggande rådet, Information och förlag: Stockholm

http://www.bra.se/extra/faq/?module_instance=2&action_question_show.497.0.=1

(Hämtat 2011-04-10)

DO, BEO och Skolinspektionen (2009) *Förebygga diskriminering och kränkande behandling – Främja likabehandling*.

<http://www.do.se/sv/Material/Forebygga-diskriminering-och-krankande-behandling-i-skolan>

(Hämtat 2011-03-16)

Eklund, Monica (2003) *Interkulturellt lärande. Intensioner och realiteter i svensk grundskola sedan 1960-talets början*. (diss.) Institutionen för lärarutbildning: Luleå

Hedin, Christer & Lahdenperä, Pirjo (2000) *Värdegrund och samhällsutveckling*. HLS Förlag: Stockholm

Linde, Göran (Red.) (2001) *Värdegrund och svensk etnicitet*. Studentlitteratur: Lund

Lahdenperä, Pirjo & Lorentzon, Hans (Red.) (2010) *Möten i mångfaldens skola – Interkulturella arbetsformer och nya pedagogiska utmaningar*. Studentlitteratur AB: Lund

Lindell, Björn & Hartikainen, Veikko (2001) *Var går gränsen? – Värdegrund i teori och praktiken*. Uppsala Fortbildning AB Förlag: Uppsala

Nordenmark, Love & Rosén, Maria (2008) *Lika värde, lika villkor? – Arbete mot diskriminering i förskola och skola*. Liber AB: Stockholm

Olivestam, Carl E. & Thorsén, Håkan (2008) *Värdegrund i förskola och skola – Om värdegrund, yrkesidentitet och praktik*. Rebus förlag: Göteborg

Pedersen, Jens (2004) *Vägar till värderingar och värden – Skolans sociala fostran i läroplanstexter och pedagogisk praktik*. Lindköpings Universitet, Institutionen för beteendevetenskap: Lindköping

Persson, Bengt (2009) *Elevers olikheter och specialpedagogisk kunskap*. Liber AB: Stockholm

Sigurdsson, Ola, (2002) *Den goda skolan – Om etik, läroplaner och skolans värdegrund*. Studentlitteratur: Lund

Skolfront (2010) *Främlingsfientlighet bland lärare*

<http://www.ur.se/Skolfront/Aktuella-program/Framlingsfientlighet-bland-larare/>

Skolinspektionen (2010) *Kvalitetsgranskning Rapport 2010:1 – Skolornas arbete vid trakasserier och kränkande behandling*. Skolinspektionen: Stockholm

<http://www.skolinspektionen.se/Documents/Kvalitetsgranskning/Trakasserier/slutrapport-trakasserier-och-krankningar.pdf>

(Hämtat 2011-03-16)

Skolverket (2009a) *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet* (Lpo 94).

<http://www.skolverket.se/publikationer?id=1069>

(Hämtat 2011-03-16)

Skolverket (2009b) *Allmänna råd och kommentarer – För att främja likabehandling och förebygga diskriminering, trakasserier och kränkande behandling.*

<http://www.skolverket.se/publikationer?id=2268>

(Hämtat 2011-03-16)

Skolverket (2011a) *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011.*

<http://www.skolverket.se/sb/d/4166/a/23785>

(Hämtat 2011-04-16)

Skolverket (2011b) *Förskolans och skolans värdegrund – förhållningssätt, verktyg och metod*

<http://www.skolverket.se/publikationer?id=2579>

(Hämtat 2011-05-18)

Svensk författningssamling (SFS) (2008) *Diskrimineringslagen 2008:567.*

<http://www.riksdagen.se/Webbnav/index.aspx?sok=&titel=&bet=2008%3A567&rm=&nr=&sort=rel&nid=3910&a=s#soktraff>

(Hämtat 2011-05-09)

Widén, Pär (2009) ”Kvalitativ textanalys” i Fejes, Andreas & Thornberg, Robert (2009)

Handbok i kvalitativ analys. Liber: Stockholm

Zackari, Gunilla & Modigh, Fredrik (2002) *Värdegrundsboken – om samtal för demokrati i skolan.* Skolverket

<http://www.skolverket.se/publikationer?id=1194>

(Hämtat 2010-10-09)

Likabehandlingsplaner

Grundskola 1

<http://www.landskrona.se/Pages/Page.aspx?pageId=6316>

(Hämtat 2011-03-16)

Grundskola 2

<http://www.landskrona.se/Pages/Page.aspx?pageId=6040>

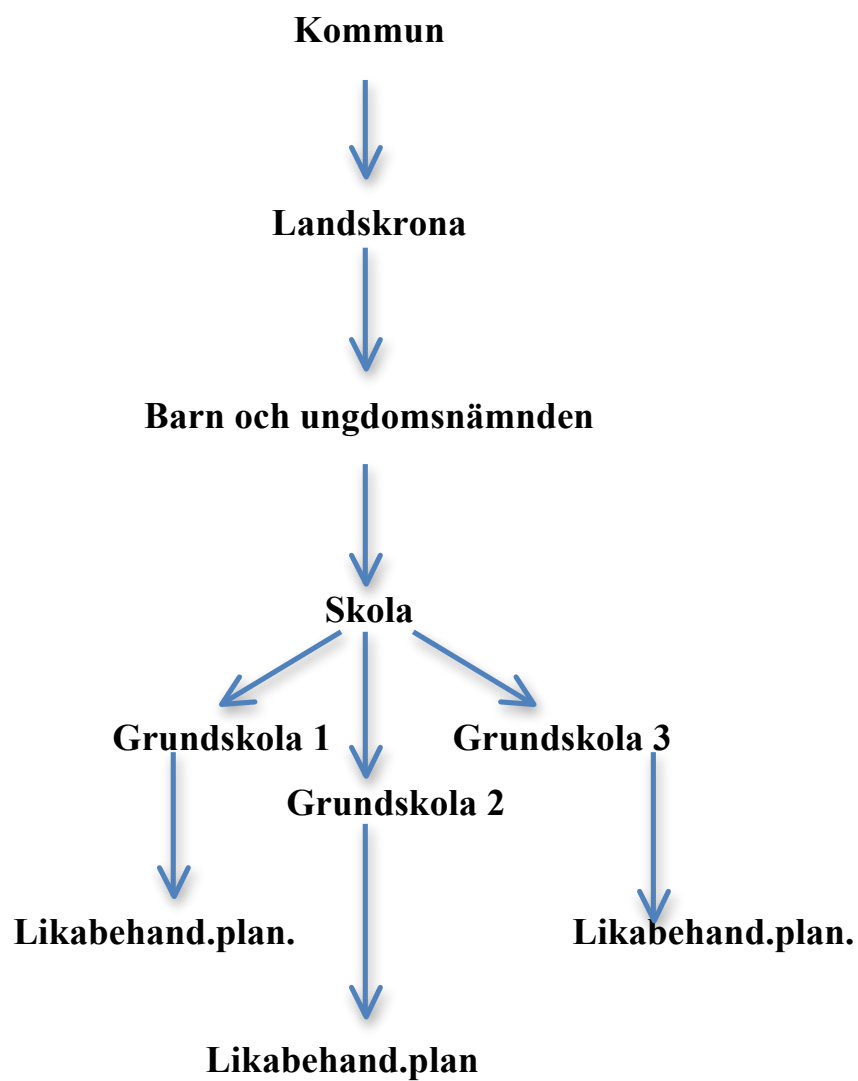
(Hämtat 2011-03-16)

Grundskola 3

(<http://www.landskrona.se/Pages/Page.aspx?pageId=6741>)

(Hämtat 2011-03-16)

Bilaga 1 Översiktsschema

Bilaga 2 Översiktsfrågor

	Fråga A	Fråga B	Fråga C	Fråga D	Fråga E	Fråga F	Fråga G
Grundskola 1 Likabehandlingsplan och plan mot kränkande behandling 2010/2011	Ja	Ja	4 Funktionshinder, etnisk tillhörighet, religion och annan trosuppfattning, kön	Ja	Ja	Nej	2010-2011
Grundskola 2 Likabehandlingsplan/plan mot kränkande behandling för år 2011	Ja	Ja	3 Funktionshinder, sexuell läggning, könsöverskridande identitet eller uttryck.	Ja	Ja	2011-01-13	2011
Grundskola 3 Likabehandlingsplan	Ja	Nej	6 Kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, sexuell läggning, funktionshinder, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning	Nej	Nej	Nej	2009-2011

Vi har utgått från följande översiktsfrågor i matrisen ovan:

- Nämns de fem obligatoriska diskrimineringsgrunderna, kön, etnicitet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder och sexuell läggning?
- Nämns de två nya diskrimineringsgrunderna, könsöverskridande identitet eller uttryck samt ålder?
- Vilka av diskrimineringsgrunderna har specifika åtgärder?
- Följs tidigare års arbete upp?
- Finns kartläggning och nulägesanalys?
- Finns antagningsdatum för likabehandlingsplanen
- Vilket år gäller likabehandlingsplanen för?